เรือนร่างสตรีในฐานะพื้นที่แห่งอำนาจและการต่อรองในเรื่องเล่าของ นาวัล เอ็ล ซัดดาวี[1]

ธามม์ รามพิพัฒน์ธำรงค์[2]

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทของเรือนร่างสตรีในฐานะพื้นที่แห่งอำนาจและการต่อรองในเรื่องเล่าของ นาวัล เอ็ล ซัดดาวี (Nawal El Saadawi) นักเขียนสตรีชาวอียิปต์ จากการศึกษาพบว่า เรือนร่างไม่เพียงเป็นพื้นที่ของอำนาจที่สะท้อนถึงความรุนแรงที่กระทำต่อสตรีเท่านั้น หากยังเป็นสนามของการต่อรอง การกอบกู้อัตลักษณ์ และการบันทึกประสบการณ์ โดยเรือนร่างสตรีเป็นศูนย์กลางในการเล่าเรื่องและการวิพากษ์ความรุนแรง *God Dies by the Nile* พลิกบทบาทของงานเขียนให้เป็นพื้นที่ต่อต้านอำนาจชายเป็นใหญ่ โดยซัดดาวีใช้เรือนร่างที่บอบช้ำของตัวละครหญิง ซึ่งเผชิญความรุนแรงและการกดขี่ เป็นจุดเริ่มต้นในการรื้อถอนมายาคติทางศีลธรรม จารีต ความเชื่อ และศาสนา การตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจดังกล่าวปรากฏผ่านการท้าทาย “พระเจ้า” ซึ่งเป็นภาพแทนของอำนาจสูงสุดในสังคมชายเป็นใหญ่ ขณะที่ใน *Memoirs of a Woman Doctor* ตัวละครหญิงเลือกใช้เส้นผมของตนในฐานะเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ในการต่อต้านอำนาจปิตาธิปไตยและโครงสร้างสังคมที่กดทับ ลิดรอนเสรีภาพ และจำกัดการแสดงออกของผู้หญิง นอกจากนี้ *Woman at Point Zero* ยังเผยให้เห็นบทบาทของเรือนร่างในฐานะเครื่องมือในการร้อยรัดสายสัมพันธ์ระหว่าง

* วันที่รับบทความ 27 กุมภาพันธ์ 2568; วันที่แก้ไขบทความ 31 พฤษภาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ 12 มิถุนายน 2568

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตเรื่อง *การเมืองเรือนร่างในงานเขียนของ นาวัล เอ็ล ซัดดาวี:การศึกษาสตรีนิยมประเทศโลกที่สาม* โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. ชุติมา ประกาศวุฒิสาร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

[2] นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้หญิงต่างภูมิหลัง ผ่านประสบการณ์และความรู้สึกร่วมกัน ซึ่งสะท้อนผ่านตัวละครหญิงอย่างชารีฟาและเฟอร์ดอส ผ่านการใช้ภาษากายและอวัจนภาษา เรือนร่างจึงเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ทางการเมือง ที่สะท้อนถึงการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของสตรีในอียิปต์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของงานเขียนของซัดดาวี ดังนั้น เรื่องเล่าของซัดดาวีจึงไม่เพียงวิพากษ์วิจารณ์โครงสร้างปิตาธิปไตยในอียิปต์เท่านั้น แต่ยังขยายขอบเขตการถกเถียงเกี่ยวกับสิทธิสตรีให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยชี้ให้เห็นข้อจำกัดของแนวคิดสตรีนิยมตะวันตก ซึ่งมักเน้นการใช้เหตุผลเชิงนามธรรม โดยละเลยมิติของอารมณ์ ความรู้สึก และประสบการณ์ของผู้หญิงโลกที่สาม

คำสำคัญ: เรือนร่างสตรี เรื่องเล่า ปิตาธิปไตยในอียิปต์ สตรีนิยมประเทศโลกที่สาม

The Female Body as a Site of Power and Resistance in Narratives by Nawal El Saadawi

Time Ramphiphatthamrong[3]

Abstract

This article aims to examine the roles of the female body as a site of power and resistance in narratives by Nawal El Saadawi, an Egyptian feminist writer. The study finds that the body is not merely a site of power reflecting violence perpetrated against women, but also a field of negotiation, identity reclamation, and the inscription of lived experiences, where the female body itself becomes the central medium through which stories are told and violence is critically interrogated. *God Dies by the Nile* repositions literary work as a site of resistance against patriarchal authority. El Saadawi employs the traumatized bodies of the female characters, subjected to violence and oppression, as the foundation for deconstructing moral myths, traditions, beliefs, and religious doctrines. The questioning of such power structures manifests through the challenge to "God," which represents the supreme authority in patriarchal society. In *Memoirs of a Woman Doctor*, the female protagonist employs her hair as a symbolic act of resistance against patriarchal power and oppressive social structures that restrict women's freedom and suppress their expression. Moreover, *Woman at Point Zero* underscores how the female body becomes a site of connection among women across

[3] Ph.D. student, Department of Comparative Literature, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

different socio-economic realities through shared experiences and emotions, such as body language and non-verbal language, expressed by the female characters Sharifa and Firdaus. Therefore, the female body becomes a site of political struggle, reflecting the call for women's rights and freedom in Egypt, which is a central theme in El Saadawi's work. As such, El Saadawi's narratives not only criticize patriarchal structures in Egypt but also broaden the discussion on women's rights by exposing the limitations of Western feminism that often emphasizes abstract rationality while neglecting the emotions, feelings, and lived experiences of Third World women.

Keywords: female body, narratives, patriarchy in Egypt, Third World Feminism

เมื่อเรือนร่างกลายเป็นสมรภูมิ: การศึกษาการต่อสู้ของสตรีโลกที่สามผ่านเรื่องเล่า

เพราะเหตุใดเรือนร่างของผู้หญิงจึงกลายเป็นเครื่องพิสูจน์ศักดิ์ศรีหรือเกียรติยศของครอบครัว ชุมชน และชาติ? คำถามนี้ชวนให้เราพิจารณาบทบาทของเรือนร่างในฐานะพื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างและกลไกอำนาจอันซับซ้อน โดยเฉพาะในบริบทของประเทศโลกที่สาม ซึ่งความหมายของเรือนร่างมักถูกกำหนดโดยบริบททางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา อันหลากหลาย ซับซ้อน และเฉพาะเจาะจง กล่าวคือ เรือนร่างสตรีมิได้ดำรงอยู่ในฐานะหน่วยทางชีวภาพเพียงเท่านั้น หากได้รับการประกอบสร้างและกลายเป็นสัญลักษณ์แห่ง “ความบริสุทธิ์” ที่เชื่อมโยงอย่างแนบแน่นและมิอาจแยกขาดได้กับ “เกียรติยศ” ของครอบครัวและชุมชน ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว เรือนร่างของพวกเธอจึงถูกจัดระเบียบ ผ่านกลไกของจารีต ความเชื่อทางศาสนา กฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณี อันหล่อหลอมบทบาทและสถานะของสตรีเพศให้สอดรับกับโครงสร้างอำนาจอย่างแนบเนียน และผลักให้เรือนร่างสตรีกลายเป็นพื้นที่แห่งการกดทับที่ได้รับความชอบธรรม ผ่านถ้อยคำแห่งศีลธรรมและค่านิยมที่สังคมเชิดชู (Katrak, 2006: 11-12) นอกจากนั้น กระบวนการดังกล่าวยังดำเนินควบคู่ไปกับการกำหนดบทบาทและสร้างความหมายของเรือนร่างของพวกเธอตลอดช่วงชีวิต ผ่านการสร้างเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ ที่ผูกโยงกับลักษณะทางกายภาพมาตั้งแต่กำเนิด อาทิ การรักษามาตรฐานความงามของเรือนร่าง การวางตัว การสำรวมท่าทีและวางกิริยาที่งดงาม ตลอดจนการแต่งกายให้เหมาะสม เพื่อแสดงถึงการเป็น “ผู้หญิงที่ดี” ตามกรอบศีลธรรม

ด้วยเหตุนี้ ความรุนแรงที่กระทำต่อเรือนร่างสตรีจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่การควบคุมทางกายภาพ แต่เป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกผ่านวาทกรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งส่งผลให้เรือนร่างของพวกเธอกลายเป็นพื้นที่ของการควบคุมและการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ภายใต้กรอบอำนาจปิตาธิปไตย (patriarchy) และลัทธิอาณานิคม (colonialism) ที่ยังคงส่งอิทธิพลเรื่อยมา (Ahmed, 1992: 32) หรืออาจกล่าวได้ว่า หากวิเคราะห์เรือนร่างของ

ผู้หญิงภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เฉพาะเจาะจง เช่น ในกลุ่มคนชายขอบหรือประเทศโลกที่สาม จะพบว่า เรือนร่างไม่อาจแยกออกจากการเมืองได้ เนื่องจากเรือนร่างเป็นผลผลิตของอำนาจ ซึ่งเป็นกลไกหลักในการควบคุมสังคม ตลอดจนสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล ดังนั้นการศึกษาการเมืองเรื่องเรือนร่างจึงช่วยเผยให้เห็นชุดความรู้และกฎเกณฑ์ที่ดำรงอยู่ภายใต้กรอบทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ซึ่งล้วนมีบทบาทในการประกอบสร้างความจริงและหล่อหลอมความเข้าใจเกี่ยวกับเรือนร่างสตรี โดยอำนาจที่กระทำต่อเรือนร่างสตรีได้รับความชอบธรรมผ่านความรู้ ซึ่งกำกับและหล่อหลอมความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมให้ดำเนินไปตามระเบียบหรือแบบแผนปฏิบัติซึ่งได้รับการยอมรับร่วมกัน ท้ายที่สุด กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่ความรุนแรงที่กระทำต่อเรือนร่างสตรีอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม เรือนร่างสตรีในบริบทประเทศโลกที่สามไม่เพียงเป็นพื้นที่ที่ถูกควบคุมผ่านอำนาจจากภายนอก หากเป็นพื้นที่ที่พวกเธอพลิกกลับบทบาทเพื่อท้าทายและต่อต้านโครงสร้างสังคมที่กดขี่ ผ่านกระบวนการเล่าเรื่องและการถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยตัวเอง ซึ่งเผยให้เห็นถึงการต่อรองอำนาจและศักยภาพในการสร้างความหมายใหม่ให้แก่เรือนร่างของตน ในบริบทของวรรณคดีศึกษา โดยเฉพาะในงานเขียนของนักเขียนสตรีชายขอบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีจากประเทศโลกที่สาม เรือนร่างไม่เพียงเป็นศูนย์กลางของอำนาจเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่แห่งการจดบันทึกเรื่องราวและการลบล้างอำนาจเดิม โดยทำหน้าที่ตั้งคำถามต่อค่านิยมเดิมและสร้างความหมายใหม่ของความเป็นหญิง นอกจากนี้ กระบวนการที่ผู้หญิงพยายามปลดปล่อยเรือนร่างของตนเปรียบได้กับกระบวนการปลดแอกจากลัทธิล่าอาณานิคม (decolonization) โดยไม่ได้จำกัดความหมายไว้เพียงการลุกขึ้นต่อต้านอำนาจกดขี่เท่านั้น หากยังเป็นการเรียกคืนอัตลักษณ์และสิทธิในการกำหนดเรือนร่างของตนเองให้หลุดพ้นจากกรอบที่ถูกกำหนดมาแต่เดิม (Katrak, 2006: 8) ดังนั้น การปลดแอกเรือนร่างสตรีจึงเป็นปฏิบัติการที่ต่อต้านทั้งองค์ความรู้แบบอาณานิคมและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ซึ่งต่างมีส่วนร่วมในการสร้างความชอบธรรมให้กับการกดขี่สตรีเพศ

ภายใต้บริบทดังกล่าว นักเขียนสตรีในกลุ่มประเทศโลกที่สามจึงมุ่งเสนอประสบการณ์ของตัวละครหญิง ผ่านการต่อสู้กับ “การทำให้เป็นวัตถุในสังคมชายเป็นใหญ่” (patriarchal objectification) ตลอดจนการถูกกำหนดบทบาทให้อยู่ภายใต้กรอบความเป็นลูกสาว ภรรยา และมารดาในอุดมคติ ซึ่งกลไกเหล่านี้ล้วนมีส่วนในการรักษาและตอกย้ำโครงสร้างอำนาจที่เอื้อประโยชน์ต่อเพศชายให้ดำรงอยู่ต่อไป (Katrak, 2006: 9)

สำหรับนักเขียนสตรีจากประเทศโลกที่สาม การเล่าเรื่องผ่านเรือนร่าง ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่าความเจ็บปวด ความทรงจำบาดแผล ความทุกข์ทรมาน หรือการต่อสู้กับอำนาจที่กดทับ ไม่เพียงทำหน้าที่ถ่ายทอดประสบการณ์ส่วนบุคคล หากยังเป็นการฟื้นคืนอัตลักษณ์และสร้างพื้นที่ให้ตัวตนของผู้หญิงได้ปรากฏขึ้น ตลอดจนทำให้เสียงที่เคยถูกทำให้เงียบงันดังก้องกังวานอีกครั้ง (Ruiz, 2012: 3-4) ด้วยเหตุนี้ การเขียนได้กลายเป็นพื้นที่ของการแสดงออกทางการเมือง ที่เชื่อมโยงเรือนร่างเข้ากับเรื่องเล่า และเผยให้เห็นการท้าทายอำนาจปิตาธิปไตยและโครงสร้างอาณานิคม ซึ่งเคยกำหนดนิยามความเป็นหญิงในกรอบที่พวกเธอไม่ได้เลือก นอกจากนี้ การเล่าเรื่องผ่านเรือนร่างยังเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงทวงคืนสิทธิในการเป็นเจ้าของเรื่องเล่า พร้อมทั้งทำหน้าที่เยียวยาและสร้างความหมายใหม่ให้แก่เรือนร่างของตนเอง ที่เคยถูกกดทับ ลบเลือน หรือทำให้ไร้ตัวตนจากหน้าประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ เรื่องเล่าของนักเขียนสตรีจากประเทศโลกที่สามจึงมิได้เป็นเพียงการบันทึกความทรงจำ หากยังเป็นการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีในการดำรงอยู่ในฐานะมนุษย์ที่มีเสียง ตัวตน และอำนาจในการให้ความหมายแก่เรือนร่างของตนเอง

นอกจากนี้ เรือนร่างสตรียังถือเป็นศูนย์กลางของประสบการณ์และความทรงจำ ซึ่งถูกหล่อหลอมภายใต้บริบททางสังคม การเมือง และประวัติศาสตร์ ตลอดจนเชื่อมโยงกับสถานที่ที่พวกเธอเคยอยู่อาศัยหรือถูกพรากไป จนก่อให้เกิดบาดแผลทางจิตใจ ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำ ประสบการณ์ความเจ็บปวด และตำแหน่งแห่งที่ จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากกัน (Lionnet, 1995: 101) กล่าวคือ ความเจ็บปวดมิได้เป็นเพียงประสบการณ์ส่วนบุคคลที่ดำรง

อยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือเกิดขึ้นโดยเอกเทศ แต่เกี่ยวพันกับสถานที่และเงื่อนไขทางสังคมที่สร้างขึ้นภายใต้อำนาจโครงสร้างที่หลากหลายและเฉพาะเจาะจง เช่น ลัทธิล่าอาณานิคมและปิตาธิปไตย เช่นเดียวกับเรือนร่างของสตรีที่ไม่ได้มีความหมายตายตัว หากถูกกำหนดและแปรเปลี่ยนไปตามบริบทที่พวกเธออาศัยอยู่หรือให้ความหมายที่ต่างออกไปตามบริบททางวัฒนธรรม สังคม ประวัติศาสตร์และการเมืองของแต่ละพื้นที่ (Leitch et al., 2001: 2360) แนวคิดดังกล่าวสอดรับกับพันธกิจของนักเขียนสตรีจากประเทศโลกที่สาม ซึ่งวางให้เรือนร่างทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับสถานที่และบริบททางสังคม ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่เคยอาศัย บ้านเกิดที่เผชิญกับการล่าอาณานิคม การถูกบีบบังคับให้พลัดถิ่น หรือการดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่กดทับ เช่น ระบอบปิตาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ นักเขียนกลุ่มนี้มักให้เรือนร่างทำหน้าที่เป็นผู้บอกเล่าประสบการณ์ของตน ในฐานะพื้นที่ที่สะท้อนร่องรอยของบาดแผล ความทรงจำ และประสบการณ์ส่วนตน ทั้งยังเป็นช่องทางในการฟื้นคืนอัตลักษณ์และกอบกู้ตัวตนจากการกดทับของอำนาจ อนึ่ง ประสบการณ์แห่งความเจ็บปวดและทุกข์ทรมานที่จารึกลงบนเรือนร่างได้กลายเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเรื่องราว ตีแผ่ความจริง และเรียกร้องสิทธิในการดำรงอยู่ในสังคม ดังนั้น เรื่องเล่าจึงเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างเรือนร่าง ความเจ็บปวด อัตลักษณ์ และตำแหน่งแห่งที่เข้าด้วยกัน โดยการถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านถ้อยคำและตัวอักษร ทั้งยังช่วยเปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้หญิงได้รับการจารึกไว้ในมิติทางภาษา

อย่างไรก็ดี สำหรับนักเขียนสตรีในบริบทโลกที่สาม เรือนร่างไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการถ่ายทอดตัวตนหรือเป็นสื่อกลางในการสะท้อนเรื่องราวส่วนบุคคลเท่านั้น หากเป็นศูนย์กลางของประสบการณ์และความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ ที่ร้อยรัดสายสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงเข้าด้วยกัน ผ่านความหลังและอารมณ์ที่ผู้หญิงมีร่วมกัน อาทิ การที่พวกเธอต้องเผชิญกับความเจ็บปวดและทนทุกข์ทรมาน จากการถูกควบคุม กดทับ และจำกัดโดยอำนาจปิตาธิปไตยที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากลัทธิอาณานิคมและสถาบันต่างๆ ในสังคม แนวคิดดังกล่าวได้รับการสานต่อและต่อยอดโดยนักสตรีนิยมในกลุ่มประเทศโลก

ที่สาม ในฐานะส่วนหนึ่งของความพยายามในการปลดแอกและสลายแนวคิดอาณานิคม (decolonization) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งปลดปล่อยจากอำนาจแห่งการครอบงำ และในขณะเดียวกัน ต้องดำเนินไปภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างร่วมกันทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และส่วนรวม (Alexander and Mohanty, 1997: xxviii) หรืออาจกล่าวได้ว่า เรือนร่างของผู้หญิงมิใช่เพียงพื้นที่ทางกายภาพ แต่ยังเป็นพื้นที่ทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง ที่เชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ส่วนตัวและประสบการณ์ร่วมของผู้หญิงในชุมชน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ด้วยเหตุนี้ การปลดแอกเรือนร่างสตรีจึงต้องอาศัยพลังของชุมชนและเครือข่ายทางสังคมในการร่วมกันสร้างพื้นที่ให้กับเสียงของผู้หญิง กระบวนการดังกล่าวเป็นหัวใจหลักของ “ปฏิบัติการสตรีนิยมในบริบทโลก” (feminist praxis in global context) ซึ่งเน้นการสร้างความเป็นเอกภาพท่ามกลางความแตกต่าง และการเคลื่อนไหวร่วมกันเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจที่ครอบงำผู้หญิงเอาไว้ (Moya and García, 2000: 43) นอกจากนี้ กระบวนการการปลดปล่อยตัวตน โดยเฉพาะของกลุ่มสตรีชายขอบ ยังนำไปสู่การฟื้นคืนความสมบูรณ์ของตัวตน (wholeness) ผ่านการทวงคืนเรือนร่างซึ่งมักถูกทำให้เป็นอื่น (deviant bodies) ให้กลับมาเป็นเรือนร่างที่สามารถผลิตองค์ความรู้และมีเสียงในการกำหนดอัตลักษณ์ของตนเองได้ แทนที่จะเป็นเพียงวัตถุรองรับอำนาจของระบบปิตาธิปไตยและอาณานิคมดังที่เคยเป็นมา (Alexander and Mohanty, 1997: xvii)

เรือนร่างสตรีในฐานะพื้นที่การเมือง: การศึกษาเรื่องเล่าของ นาวัล เอ็ล ซัดดาวี

บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทของเรือนร่างสตรีในฐานะพื้นที่แห่งอำนาจและการต่อรองในบริบทของประเทศโลกที่สาม โดยวิเคราะห์ผ่านเรื่องเล่าของนาวัล เอ็ล ซัดดาวี (Nawal El Saadawi) แพทย์ นักเขียน และนักสตรีนิยมชาวอียิปต์ ผู้เป็นนักคิดและนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนและสิทธิสตรีคนสำคัญของประเทศ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการวิพากษ์โครงสร้างอำนาจปิตาธิปไตยใน

สังคมอียิปต์ ที่ควบคุม กำกับ และครอบงำเรือนร่างสตรี งานเขียนของซัดดาวี ไม่เพียงถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตส่วนตัว ซึ่งเผยให้เห็นร่องรอยของบาดแผลและแรงกดทับทางเพศ หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองอันทรงพลัง ที่ค่อยๆ เปิดโปงโครงสร้างอำนาจซึ่งฝังรากลึกอยู่ในทุกอณูของสังคม วัฒนธรรม และรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนามของศาสนา จารีต ประเพณี และกฎหมาย ที่สะท้อนอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในบริบทของอียิปต์ ในฐานะนักเขียนสตรีผู้เปล่งเสียงอย่างไม่หวาดหวั่น ซัดดาวีสร้างสรรค์ผลงานทั้งในรูปแบบของนวนิยาย อัตชีวประวัติ เรื่องสั้น บทละคร และบันทึกความทรงจำ ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้งในภาษาอาหรับ และได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษมากกว่ายี่สิบเรื่อง จนกลายเป็นนักเขียนที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ (Nowaira, 2015) แก่นกลางของงานเขียนของเธอคือการวิพากษ์ความสัมพันธ์อันซ้อนทับระหว่างเพศ การเมือง และศาสนา ภายใต้กรอบคิดที่ว่า ระบอบปิตาธิปไตย ทุนนิยม และลัทธิล่าอาณานิคมมิอาจทำงานแยกขาดจากกัน หากกลับพันธนาการผู้หญิงไว้ในโครงข่ายของการกดขี่ที่ทับซ้อนและซ่อนเร้น (Amireh, 2021) ดังนั้น สำหรับซัดดาวีแล้ว เรือนร่างสตรีจึงเป็นพื้นที่ทางการเมือง ที่อำนาจของรัฐ ศาสนา และระบอบปิตาธิปไตยต่างพยายามเข้ามานิยาม ขีดกรอบ และควบคุม ทว่าเมื่อเรือนร่างเหล่านั้นกลายเป็นพื้นที่ของการเล่าเรื่อง ซึ่งสะท้อนผ่านตัวละครหญิงในฐานะสื่อกลางแห่งประสบการณ์ ผู้หญิงสามารถเปลี่ยนอาณาบริเวณที่เคยถูกกดทับให้กลายเป็นเวทีของการท้าทายและต่อรองกับอำนาจ ตลอดจนสถาปนาให้เป็นพื้นที่แห่งความหวังและการก่อรูปตัวตนขึ้นใหม่อีกครั้ง

เรื่องเล่าของซัดดาวีไม่เพียงเผยให้เห็นบาดแผลของเรือนร่างสตรีที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรง หากยังสะท้อนเสียงของการลุกขึ้นทวงคืนอำนาจเหนือเรือนร่างที่ถูกทำให้เงียบงันมาอย่างยาวนาน ภายใต้แรงกดทับของศีลธรรม จารีต ประเพณี และอำนาจรัฐ ทั้งยังทำให้เรือนร่างซึ่งเคยดำรงอยู่ในฐานะสัญลักษณ์ของการกดขี่ เปลี่ยนสถานะเป็นสมรภูมิของการฟื้นคืนอัตลักษณ์ และกลายเป็นเครื่องมือในการรื้อทำลายแนวคิดอาณานิคมที่ฝังรากลึกอยู่ในทุกอณูของความคิด ความเชื่อ และภาษา ด้วยเหตุนี้ การเล่าเรื่องผ่านเรือนร่างจึงเป็นกระบวนการ

หนึ่งของการปลดแอกจากแนวคิดอาณานิคม ซึ่งไม่เพียงเกี่ยวข้องกับการต่อสู้ในระดับการเมืองหรือเศรษฐกิจ หากยังหมายรวมถึงการหลุดพ้นจากกรอบความคิดและความหมายที่สังคมใช้กำหนดบทบาทและสถานะของผู้หญิง ดังนั้น กระบวนการเล่าเรื่องผ่านเรือนร่างในงานเขียนของซัดดาวีจึงเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองและวัฒนธรรมที่ทรงพลัง ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้รื้อฟื้นอัตลักษณ์ของตนขึ้นใหม่ ภายใต้เงื่อนไขที่พวกเธอกำหนดเอง ตลอดจนเป็นการนิยามใหม่ถึงความเป็นเจ้าของเรือนร่างซึ่งเคยถูกทำให้ไร้เสียง ให้กลายเป็นพื้นที่ซึ่งสามารถเปล่งเสียงได้ด้วยสิทธิและอำนาจของตนเอง

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น เรื่องเล่าของซัดดาวีเผยให้เห็นว่า เรือนร่างสตรีเป็นมากกว่าสิ่งที่ถูกควบคุม กำกับ และนิยามโดยอำนาจภายนอก แต่เป็นพื้นที่แห่งการเล่าเรื่อง การถ่ายทอดประสบการณ์ส่วนบุคคล และการท้าทายโครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่ที่ฝังลึกในสังคมอียิปต์ ด้วยเหตุนี้ เธอจึงใช้งานเขียนเป็นช่องทางเพื่อเปิดเผยเรื่องราวของผู้หญิงที่ถูกทำให้ไร้เสียง ถูกทำให้ล่องหนในหน้าประวัติศาสตร์ และถูกปิดกั้นไม่ให้แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ของตนเอง งานเขียนของเธอจึงกลายเป็นเวทีแห่งการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ ซึ่งนำเสนอความเจ็บปวดและบาดแผลที่มักถูกเพิกเฉยหรือถูกมองข้ามโดยทั้งโครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่และวาทกรรมกระแสหลัก ที่ทำให้ความทุกข์ทรมานของผู้หญิงกลายเป็นเรื่องรอง และไม่ควรถูกกล่าวถึงในพื้นที่สาธารณะ (Were, 2021: 17) ในอัตชีวประวัติสองเรื่องสำคัญของเธออย่าง *A Daughter of Isis* และ *Walking through Fire* ซัดดาวีถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตผ่านความทรงจำส่วนบุคคลที่สอดประสานเข้ากับบริบทของชุมชนบ้านเกิด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความทรงจำร่วมของผู้หญิงรุ่นก่อนหน้า และเป็นพื้นที่ที่เสียงของพวกเธอถูกทำให้เงียบหายไปโดยอำนาจทางสังคมและการเมืองที่พยายามลบเลือนหรือควบคุมเรื่องเล่าของพวกเธอ ทว่างานเขียนของซัดดาวีได้ทำหน้าที่เป็นทั้งหนังสือประวัติศาสตร์และเครื่องมือในการฟื้นคืนเสียงของผู้ถูกกดขี่ให้กลับมาก้องกังวานอีกครั้ง ขณะเดียวกัน เธอก็แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อของบาดแผลทางจิตใจและความรุนแรงสามารถประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นใหม่ได้ ท่ามกลาง

โครงสร้างอำนาจที่พยายามกำหนดบทบาทและความหมายของเรือนร่างสตรี (Were, 2021: 10)

นอกเหนือจากการต่อสู้ทางการเมืองที่สะท้อนผ่านตัวอักษรแล้ว งานเขียนของซัดดาวียังเผยให้เห็นว่า การกอบกู้เรือนร่างสตรีไม่ใช่การเรียกร้องอำนาจของปัจเจกบุคคลที่กระทำโดยลำพัง หากแต่เกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับกระบวนการสร้างชุมชนของผู้หญิงที่มีประสบการณ์และความรู้สึกร่วมกัน กล่าวคือ เรื่องเล่าของซัดดาวีมิได้ปิดกั้นเรือนร่างให้อยู่ในกรอบของพื้นที่ส่วนตัวเท่านั้น ทว่ายังเผยให้เห็นว่า เรือนร่างเป็นพื้นที่ซึ่งให้ผู้หญิงจากภูมิหลังที่แตกต่างและหลากหลายสามารถเชื่อมโยงถึงกัน สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ และส่งต่อประสบการณ์ที่สะท้อนทั้งความเจ็บปวด ความสูญเสีย และความหวังในการเปลี่ยนแปลง เพื่อร่วมกันต่อรองอำนาจที่กดทับพวกเธอมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ พื้นที่ของประสบการณ์ร่วมที่ปรากฏในงานเขียนของซัดดาวียังไม่เพียงจำกัดไว้เฉพาะในกรอบของตัวบทวรรณกรรมเท่านั้น หากยังขยายตัวออกไปสู่โลกแห่งความจริงผ่านการเชื่อมโยงของผู้หญิงที่มีประสบการณ์ทางเรือนร่างที่คล้ายคลึงกัน ทั้งในแง่ของความเจ็บปวด การถูกกดทับ และความใฝ่ฝันถึงอิสรภาพ แม้ว่าเสียงของผู้หญิงในตัวบทจะดำรงอยู่ในฐานะเรื่องเล่า ทว่าได้ปลุกเร้าจินตนาการทางการเมืองและตอกย้ำให้เห็นถึงศักยภาพของการเล่าเรื่องในการสร้างความตระหนักรู้ และกระตุ้นให้เกิดการรวมพลังของผู้หญิงในโลกภายนอกด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งองค์กร *The Arab Woman Solidarity Association* ในปี 1985 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องระหว่างพลังของการเขียนกับพลังของการเคลื่อนไหวทางสังคม แม้ว่าการจัดตั้งสมาคมนี้จะไม่ได้เป็นผลลัพธ์โดยตรงจากงานวรรณกรรมของซัดดาวี แต่อุดมการณ์และประสบการณ์ที่นำเสนอในงานเขียนของเธอได้หล่อเลี้ยงและหลอมรวมเป็นแรงผลักดันในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (Badran, 2022) สมาคมดังกล่าวจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องสิทธิให้กับผู้หญิงในโลกอาหรับเพียงเท่านั้น หากยังเป็นสะท้อนความเชื่อมั่นในศักยภาพของเรือนร่างสตรี ในฐานะพื้นที่ของการต่อรอง สร้างความหมายใหม่ และเคลื่อนไหวต่อสู้กับโครงสร้างอำนาจที่กดทับพวกเธอ ภายใต้บริบท

เช่นนี้ เรือนร่างของผู้หญิงโลกที่สามจึงไม่เพียงดำรงอยู่ในฐานะภาพแทนทางวรรณกรรมเท่านั้น หากยังเป็นศูนย์กลางของการร้อยเรียงเรื่องเล่าเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผ่านการสร้างชุมชน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และพลังต่อต้านที่เป็นรูปธรรม

อาจกล่าวได้ว่า การสร้างชุมชนดังกล่าวไม่เพียงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง เพื่อนำไปสู่การปลดปล่อยและสร้างพื้นที่ในการยืนยันความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้หญิงในสังคมที่กดทับพวกเธอ แต่ยังสะท้อนศักยภาพของเรือนร่างสตรีผ่านประสบการณ์ร่วมในตัวบท ซึ่งขยายขอบเขตไปสู่บริบทนอกตัวบทอีกด้วย นอกจากนี้ ในฐานะนักเคลื่อนไหวและนักปกป้องสิทธิของสตรี “การเสริมสร้างอำนาจ” (empowerment) ถือเป็นกุญแจสำคัญที่เธอใช้ปลดปล่อยและการทวงคืนอำนาจในการกำหนดชีวิตของตนเอง เช่นเดียวกับในบทวิจารณ์วรรณกรรมที่วิเคราะห์ *The Hidden Face of Eve: Women in the Arab World* ซึ่งเป็นงานเขียนของซัดดาวี ระบุว่า เธอใช้วิธีการเสริมสร้างอำนาจให้กับตัวเองผ่านการผสมผสานระหว่างการบันทึกความทรงจำส่วนตัวและการวิพากษ์วัฒนธรรมอาหรับและศาสนาอิสลามไปพร้อมๆ กัน การเสริมสร้างลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของผู้หญิงในการฟื้นคืนอำนาจเหนือเรือนร่างของตน ผ่านการสร้างประสบการณ์และอารมณ์ร่วมกับผู้หญิงที่เผชิญปัญหาคล้ายคลึงกัน ทั้งยังขยายขอบเขตจากตัวบทสู่บริบททางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสตรี อันนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ช่วยคลี่คลายปัญหาทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม (Shaw, 2023: 760)

เรือนร่างสตรีและการรื้อถอนความเชื่อเรื่อง “พระเจ้า” ใน *God Dies by the Nile*

ในโลกที่ภาษาและเรื่องเล่าถูกครอบงำโดยอำนาจชายเป็นใหญ่หรืออำนาจของชนชั้นนำ การเขียนจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือสำหรับการสื่อสารหรือถ่ายทอดความคิดเท่านั้น หากยังทำหน้าที่หล่อเลี้ยงและค้ำจุนระเบียบความเชื่อ

ที่ได้รับการยกย่องว่า “ศักดิ์สิทธิ์” ซึ่งทำให้โครงสร้างอำนาจเหล่านั้นดำรงอยู่ได้อย่างชอบธรรม อาจกล่าวได้ว่า การเขียนในลักษณะดังกล่าวคือการผลิตซ้ำองค์ความรู้โดยผู้ชาย ภายใต้กรอบคิดแบบปิตาธิปไตย ที่ทำให้ระเบียบชายเป็นใหญ่ถูกสถาปนาให้กลายเป็นความจริงหนึ่งเดียว หรือความจริงอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งไม่มีพื้นที่ให้การตั้งคำถามหรือการโต้แย้งใดๆ การเขียนจึงกลายเป็นกลไกหนึ่งในการควบคุมความหมาย และเป็นพื้นที่ที่เสียงของผู้หญิงถูกทำให้เงียบงัน เช่นเดียวกับที่กฎหมาย ศีลธรรม และศาสนา ต่างร่วมกันควบคุมบทบาทของเรือนร่างผู้หญิงให้อยู่ภายใต้กรอบศีลธรรม ตัวอย่างเช่น บทบัญญัติทางศาสนาที่นิยาม “ความเป็นผู้หญิงที่ดี” ว่า ต้องสงบเสงี่ยมและยอมจำนนต่ออำนาจของผู้ชาย กฎหมายบางฉบับที่มองเรือนร่างของผู้หญิงเป็นทรัพย์สินของบิดาหรือสามี และต้องรักษาความบริสุทธิ์ไว้เป็นเครื่องยืนยันเกียรติของครอบครัว หรือแม้แต่ประวัติศาสตร์กระแสหลัก ซึ่งบันทึกเฉพาะวีรกรรมของบุรุษในฐานะผู้นำและผู้สร้างชาติ โดยละเลยบทบาทของผู้หญิงในการเปลี่ยนแปลงสังคม การเขียนในลักษณะเหล่านี้ต่างสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของการควบคุมเรื่องเล่า ที่ทำให้ผู้หญิงไม่มีพื้นที่หรือโอกาสในการกำหนดความหมายของตนเอง ตลอดจนไม่อาจหลุดพ้นจากกรอบที่ถูกวางไว้

อย่างไรก็ดี *God Dies by the Nile* ได้พลิกบทบาทของการเขียนจากเครื่องมือของการครอบงำให้กลายเป็นพื้นที่ของการต่อต้าน กล่าวคือ ซัดดาวีใช้เรือนร่างที่บอบช้ำของตัวละครหญิง ซึ่งผ่านประสบการณ์ของการกดขี่และความรุนแรง เป็นศูนย์กลางของการรื้อถอนอำนาจ ผ่านการเล่าเรื่องที่ค่อยๆ แหวกม่านมายาคติทางศรัทธา และตั้งคำถามต่อโครงสร้างของอำนาจปิตาธิปไตย โดยเฉพาะระบบความเชื่อที่หยั่งรากลึกในสังคม ไม่ว่าจะเป็นศีลธรรม ศาสนา หรืออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ การรื้อถอนระบบดังกล่าวดำเนินผ่านสัญลักษณ์ของพระเจ้า ซึ่งในบริบทของเรื่องหมายถึงนายกเทศมนตรี ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในหมู่บ้าน และยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนของอำนาจที่หลอมรวมศีลธรรม ความเชื่อทางศาสนา และอำนาจรัฐเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้น “พระเจ้า” ในเรื่องจึงเป็นสัญลักษณ์ของโครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่ที่ถูกหล่อหลอมขึ้นจากความเชื่อทางศาสนา

และเมื่อพิจารณาผ่านนวนิยายเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่า นายกเทศมนตรีซึ่งเป็นตัวแทนของ “พระเจ้า” และเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางที่ผู้เขียนพยายามรื้อถอนอย่างถึงราก ผ่านการเล่าเรื่องที่เริ่มต้นจากเรือนร่างของผู้หญิง ด้วยเหตุนี้ เรื่องเล่าของซัดดาวีจึงเป็นการปักหมุดใหม่ให้แก่แผนที่ของความยุติธรรม ซึ่งมิได้ตั้งอยู่บนรากฐานของอุดมคติอันล่องลอยหรือสวรรค์อันไกลโพ้น แต่หยั่งรากอยู่ในประสบการณ์จริงของผู้หญิงในชุมชนชายขอบของอียิปต์ เรือนร่างของผู้หญิงในงานเขียนของเธอจึงเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่เต็มไปด้วยการต่อรองและการรื้อสร้างความหมายใหม่ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงสามารถฟื้นคืนอำนาจในการนิยามตัวตน และสร้างประวัติศาสตร์อีกแบบหนึ่งขึ้นจากเรือนร่างซึ่งเคยถูกกดทับที่สุดในสังคม

อาจกล่าวได้ว่า ใน *God Dies by the Nile* เรือนร่างของตัวละครหญิงเป็นพื้นที่ของประสบการณ์ความรุนแรงและการเป็นศูนย์กลางของการช่วงชิงอำนาจ ไม่ว่าจะโดยกฎหมายหรือความเชื่อทางศาสนา ในแง่นี้เอง เรือนร่างจึงกลายเป็นสมรภูมิของครอบครองและควบคุม อย่างไรก็ดี ซัดดาวีกลับมิได้ทำให้เรือนร่างนั้นยอมจำนน ตรงกันข้าม เธอแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นพื้นที่ของการเขียนและการต่อรอง นอกจากนี้ งานเขียนของเธอจึงไม่เพียงพาผู้อ่านไปพบกับความอยุติธรรมและความรุนแรงที่ผู้หญิงในสังคมอียิปต์ต้องเผชิญ แต่ยังทำหน้าที่รื้อถอนและตั้งคำถามต่อโครงสร้างความเชื่อที่หยั่งรากในสังคม โดยเฉพาะความศรัทธาที่ผูกโยงกับ “พระเจ้า” ซึ่งเป็นคำที่เธอเลือกมาใช้เป็นชื่อเรื่อง ทั้งนี้ในบริบทของศาสนาอิสลาม พระเจ้าคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นอมตะ เป็นศูนย์กลาง และไม่อาจแตะต้องได้ ดังนั้นการนำพระเจ้าลงมาจากหิ้งของศรัทธา จึงเป็นการกระทำอันทรงพลังทางการเมืองและการเล่าเรื่อง เพราะเป็นการแทนที่ศูนย์กลางแห่งความเชื่อด้วยเสียงของผู้หญิง และเรือนร่างที่เปล่งประกายด้วยประสบการณ์ความทุกข์และการไม่ยอมจำนน ด้วยเหตุนี้ กลวิธีการเล่าเรื่องของซัดดาวีจึงไม่เพียงแหวกม่านมายาคติทางศรัทธา หากยังทำหน้าที่สร้างประวัติศาสตร์อีกชุดหนึ่งขึ้นมา ซึ่งเริ่มต้นจากการเล่าเรื่องผ่านเรือนร่างของผู้หญิงซึ่งเคยถูกกดทับ นอกจากนั้น การเขียนเรื่องราวของผู้หญิงจากมุมมองของผู้หญิงเอง ผู้ซึ่งผ่าน

ประสบการณ์เหล่านั้นมาด้วยตนเอง จึงกลายเป็นการต่อรองกับความหมายดั้งเดิมของเรื่องเล่า และเป็นการนิยามอดีตขึ้นมาใหม่เพื่อเปิดพื้นที่สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมยิ่งขึ้นต่อผู้หญิง เพราะการรับรู้และเข้าใจอดีตจากมุมมองที่แตกต่างออกไปนี้เอง ที่จะช่วยรื้อถอนขนบธรรมเนียมประเพณีภายใต้อุดมการณ์ปิตาธิปไตย ซึ่งเคยกักขังและทำลายตัวตนของผู้หญิงมาอย่างยาวนาน

ใน *God Dies by the Nile* ผู้เขียนนำประสบการณ์ส่วนตัวและเรื่องเล่าที่ได้ยินมาตั้งแต่วัยเด็กมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์นวนิยาย โดยเฉพาะเรื่องของเด็กสาวชาวนายากจนคนหนึ่งซึ่งทำงานในบ้านของนายกเทศมนตรีประจำหมู่บ้าน ก่อนจะจมน้ำตายในแม่น้ำไนล์ รวมถึงเรื่องของเด็กสาววัยสิบสี่ปีผู้เป็นคนรับใช้ในบ้านของนายกเทศมนตรี ซึ่งตั้งครรภ์โดยที่ไม่มีใครกล้าตำหนิตัวเขา แต่กลับกลายเป็นชายหนุ่มที่เธอวางแผนจะแต่งงานด้วยถูกยิงตายแทน เรื่องเล่าดังกล่าวถ่ายทอดจากย่าสู่แม่ของผู้เขียน และฝังอยู่ในความทรงจำของเธออย่างลึกซึ้ง ประสบการณ์เหล่านี้ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการแปรเปลี่ยนกลยุทธ์ทางการเล่าเรื่อง ให้กลายเป็นเครื่องมือในการสั่นคลอนโครงสร้างของแรงศรัทธาและอำนาจสูงสุด โดยเฉพาะโครงสร้างของความเชื่อทางศาสนา ที่เคยทำหน้าที่สถาปนาอำนาจในนามของ “พระเจ้า” ให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจถูกตั้งคำถาม ผู้เขียนจึงเลือก “พระเจ้า” ซึ่งเคยถูกยกให้เป็นสิ่งที่มีอำนาจสูงสุดมารื้อถอนและตั้งคำถามเสียใหม่ แรงขับภายในดังกล่าวปรากฏผ่านความฝันในวัยเยาว์ของผู้เขียน เมื่อครั้งที่เธอเคยฝันว่า นายกเทศมนตรีถูกจับเข้าคุกในข้อหาข่มขืนเด็กหญิงคนรับใช้ภายในบ้าน ทว่ายายของเธอกลับตอบว่า “It was impossible, that the mayor was a god and no-one could punish him” (El Saadawi, 2007: vii) คำกล่าวของยายได้กลายเป็นหมุดหมายที่กระตุ้นให้ผู้เขียนเริ่มตั้งคำถามต่อความศักดิ์สิทธิ์ของ “พระเจ้า” ที่เธอได้ยินอยู่รอบตัว ทั้งยังรู้สึกไม่เข้าใจความหมายนั้น และเกิดความรู้สึกไม่ชอบโดยสัญชาตญาณ เธอเห็นว่า พระเจ้าไม่ยุติธรรม เช่นเดียวกับนายกเทศมนตรีผู้เปรียบเสมือนตัวแทนของพระเจ้าซึ่งสมควรถูกลงโทษไม่ต่างกัน ด้วยเหตุนี้ *God Dies by the Nile* ผู้เขียนจึงใช้

เรือนร่างของซากียะเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้าน และเป็นตัวแทนของผู้หญิงอียิปต์ชนชั้นแรงงานในชุมชนชนบทลุ่มแม่น้ำไนล์ นอกจากนี้ “พระเจ้า” และศาสนาในเรื่องได้ถูกลดทอนจากภาพแทนของความศักดิ์สิทธิ์ ให้เหลือเพียงโครงสร้างของอำนาจที่กดขี่ ขณะเดียวกัน เรือนร่างหญิงอันเปราะบางกลับกลายเป็นพื้นที่แห่งการเขียนความหมายใหม่ พร้อมๆ กับความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ความสูญเสีย และความเงียบงัน ที่ได้กลายเป็นการทวงคืนศักดิ์ศรี ผ่านตัวละครหญิงอย่างซากียะ กลวิธีดังกล่าวจึงเป็นแนวทางเชิงวิพากษ์ที่ผู้เขียนใช้ในการผลิตการตีความใหม่เกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้หญิง โดยอาศัยการรื้อถอนเรื่องเล่าเก่าทั้งในเชิงศาสนาและเชิงอำนาจ และแทนที่ด้วยเรื่องเล่าที่มีผู้หญิงเป็นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น

นวนิยายนำเสนอเรื่องราวของซากียะผ่านโครงเรื่องที่พาผู้อ่านเข้าไปสัมผัสชีวิตของผู้หญิงในสังคมอียิปต์ชนบท ซึ่งถูกกดทับอย่างซ้ำซ้อนโดยระบบศาสนา จารีตประเพณี การเมือง และกฎหมาย เรื่องเล่าใน *God Dies by the Nile* จึงมิได้มุ่งเน้นเพียงประสบการณ์เฉพาะตัวของซากียะเท่านั้น หากเผยให้เห็นว่า ความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิงเป็นผลลัพธ์ของกลไกเชิงโครงสร้างที่สถาปนาขึ้นเพื่อควบคุมเรือนร่างและชีวิตของผู้หญิงอย่างเป็นระบบ ซากียะอาศัยอยู่ในกระท่อมเล็กๆ กับพี่ชาย เธอต้องตรากตรำทำงานกลางแดดบนท้องนาอย่างหนักเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว โดยในแต่ละวันเธอจูงควายไปที่ทุ่งนา ตักน้ำขึ้นไว้บนเหยือกที่ตั้งบนศีรษะ ก่อนจะลงมือขุดดินและทำงานกลางแดดจนพลบค่ำ ภาระของเธอไม่ได้จำกัดอยู่เพียงงานแรงงาน หากยังรวมถึงการดูแลหลานสาวสองคน คือ เนฟิสซาและไซหนับ ซึ่งต่างตกเป็นเป้าหมายของนายกเทศมนตรีผู้ทรงอำนาจในหมู่บ้านที่คนในหมู่บ้านเชื่อว่า เขาคือพระเจ้า ความพยายามของนายกเทศมนตรีในการบีบบังคับให้เนฟิสซาไปอยู่ที่บ้านของเขา จบลงด้วยการตั้งครรภ์และหลบหนีไปอย่างไร้ร่องรอย ส่วนไซหนับ ซึ่งอายุน้อยกว่าก็กำลังเผชิญชะตากรรมในลักษณะเดียวกัน ขณะเดียวกัน พี่ชายของซากียะเองก็ถูกจับในข้อหาฆ่าสามีของเนฟิสซาโดยไร้พยานหลักฐาน และในเวลาไล่เลี่ยกัน ลูกชายของซากียะอย่างกาลาล ซึ่งเพิ่งกลับจากการถูกเกณฑ์ทหารและมีแผนจะแต่งงาน

กับไซหนับ ก็ถูกใส่ร้ายว่าเป็นหัวขโมย และถูกส่งตัวไปขังคุกในเมืองห่างไกล ไซหนับเดินทางไปเยี่ยมเขา แต่หลังจากนั้นไม่มีใครได้รับข่าวคราวจากเธออีกเลย เหตุการณ์ทั้งหมดค่อยๆ บั่นทอนเสถียรภาพของครอบครัวลงอย่างต่อเนื่อง จนท้ายที่สุด ซากียะต้องอยู่อย่างเดียวดายท่ามกลางความเจ็บปวด

เห็นได้ว่า ซากียะเป็นตัวแทนของหญิงสามัญชนที่เรือนร่างของเธอต้องแบกรับความเหนื่อยล้าและความสิ้นหวังตลอดชีวิต ด้วยเหตุนี้ เรือนร่างของเธอจึงปรากฏในฐานะพื้นที่แห่งการบันทึกความเจ็บปวด ซึ่งไม่เคยได้รับการเหลียวแลและความยุติธรรม นอกจากนี้ เรือนร่างซากียะยังเป็นประจักษ์พยานของความรุนแรง ความอยุติธรรม ความทุกข์ยาก และความยากจน ที่สั่งสมจนก่อให้เกิดอาการทางประสาท ซากียะเริ่มล้มป่วย และเชื่อว่าวิญญาณเข้าสิงร่างของเธอ ด้วยเหตุนี้ ซากียะและไซหนับจึงไปขอความช่วยเหลือจาก ออม ซาเบอร์ (Om Saber) ผู้ซึ่งมีบทบาทในการทำพิธีตามความเชื่อของหมู่บ้าน อย่างไรก็ดี ออม ซาเบอร์กลับไม่สามารถช่วยเหลือเธอได้แม้แต่น้อย มิหนำซ้ำซากียะยังถูกหลอกลวงและชักจูงโดยฮัจ อิสมาอีล สมุนของนายกเทศมนตรี ผู้ซึ่งกุเรื่องให้ไซหนับมาทำงานที่บ้าน และกล่าวโทษว่า ซากียะเป็นต้นเหตุแห่งความวิบัติทั้งหมด เนื่องจากเธอไม่เคารพพระเจ้า พร้อมกับเสนอวิธีแก้ไขโดยให้ไซหนับไปทำงานที่บ้านนายกเทศมนตรี ซึ่งถือเป็นหนทางเดียวที่เธอจะแสดงความเคารพต่อ “พระเจ้า” อันเป็นตัวแทนอำนาจสูงสุดในหมู่บ้าน ดังที่เขาแนะนำไซหนับกับซากียะเอาไว้ว่า

> In front of her she will see a big iron gate. She is to walk towards it, open it and walk in. She must never walk out of it again until the owner of the house orders her to do so. He is a noble and great man, born of a noble and great father, and he belongs to a good and devout family blessed by Allah and His Prophet.
>
> (El Saadawi, 2007: 115-116)

ซากียะรู้ดีว่าต้นตอของความหายนะทั้งหมดคืออะไร เธอพร่ำบอกเสมอว่า ผู้ที่อยู่เบื้องหลังความพินาศทั้งมวลก็คือพระเจ้า และด้วยเหตุนี้ เธอจึงเลิกศรัทธาต่อพระเจ้าอย่างสิ้นเชิง แม้ว่าเธอจะตระหนักถึงต้นเหตุแห่งความเจ็บปวดทั้งหมด อย่างไรก็ตาม เธอยังต้องจำใจส่งหลานสาวไปทำงานในบ้านของนายกเทศมนตรีด้วยความขมขื่นและไม่เต็มใจ ด้วยเหตุนี้ ความอัดอั้นที่ผสานกับความโกรธและความคับแค้นจากประสบการณ์ของตนเองและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกคนอื่นในครอบครัวได้สั่งสมจนกลายเป็นแรงผลักดันอันรุนแรง จนกระทั่งในวันที่เธอเดินเข้าไปในบ้านของนายกเทศมนตรี โดยลอบเข้าไปทางประตูเหล็ก เธอพบจอบเล่มหนึ่งวางอยู่ และใช้จอบนั้นฟาดลงบนร่างและศีรษะของนายกเทศมนตรีอย่างแรงจนเสียชีวิต ในฉากจบของเรื่อง ซากียะถูกนำตัวไปยังเรือนจำและเมื่อยามค่ำคืนมาเยือน เธอยังคงพร่ำพูดด้วยเสียงแผ่วเบาซ้ำแล้วซ้ำเล่าเกี่ยวกับพระเจ้า จนเพื่อนผู้ต้องขังที่นอนอยู่เคียงข้างต้องหันกลับมาถามด้วยความงุนงง ดังที่ผู้เขียนบรรยายเหตุการณ์ในช่วงที่ซากียะอยู่ในเรือนจำไว้ว่า

> 'I know who it is. And the woman asked her curiously.'
> 'Who is it, my dear?'
> And Zakeya answered, 'I know it's Allah, my child?'
> 'Where is He?' sighed her companion. 'If He were here, we could pray Him to have mercy on women like us.'
> 'He's over there, my child. I buried him there on the bank of the Nile.'
>
> (El Saadawi, 2007: 174-175)

บทสนทนาระหว่างซากียะกับเพื่อนผู้ต้องขังเผยให้เห็นจุดเปลี่ยนสำคัญของเรื่องราว เมื่อเธอกล่าวว่า "ฉันฝังพระองค์ไว้ตรงริมฝั่งแม่น้ำไนล์" วลีนี้เปี่ยมด้วยความหมายเชิงสัญลักษณ์ในฐานะการท้าทายอำนาจสูงสุดในหมู่บ้าน โดย "พระเจ้า" ที่ซากียะกล่าวถึง มิได้หมายถึงองค์อัลลอฮ์ตามหลักศาสนาอิสลามโดยตรง หากหมายถึงภาพแทนของระบบศรัทธาและอำนาจที่มนุษย์สร้างขึ้น

ซึ่งในบริบทของหมู่บ้าน ศรัทธานี้ได้หลอมรวมเข้ากับอำนาจทางการเมืองที่นายกเทศมนตรีเป็นผู้ถือครอง ซึ่งปฏิบัติตัวราวกับเป็นตัวแทนของพระเจ้าบนดิน อีกทั้งยังใช้อำนาจนั้นควบคุมและกดขี่ผู้หญิงโดยอ้างหลักศีลธรรมและศาสนา การที่ซากียะประกาศว่าเธอฝังพระเจ้าไว้ริมฝั่งแม่น้ำไนล์ จึงไม่เพียงเป็นการลงมือฆ่าชายผู้เป็นศูนย์กลางอำนาจทางศาสนาและการเมืองเท่านั้น หากคือการล้มล้างความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจที่อ้างตนในนามของพระเจ้าและใช้ศรัทธาเป็นเครื่องมือในการควบคุมเรือนร่างและชีวิตของผู้หญิง การกระทำของซากียะจึงไม่อาจถูกมองเพียงในมิติของการแก้แค้น หากเป็นการสถาปนาความหมายใหม่ให้กับเรือนร่างของตนเองที่เคยถูกจองจำให้กลายเป็นพื้นที่ของการต่อต้านและการนิยามตนเองขึ้นมาอีกครั้ง แม้ในท้ายที่สุดเธอจะถูกจองจำ แต่เสียงของเธอกลับกลายเป็นประกาศการณ์ถึงการปฏิเสธอำนาจที่กดขี่ และเรื่องราวของเธอได้กลายเป็นเรื่องเล่าที่มิอาจลบเลือนไปจากความทรงจำ ในบริบทของนวนิยาย “พระเจ้า” จึงมิได้หมายถึงองค์อัลลอฮ์ในเชิงเทววิทยาแต่เพียงอย่างเดียว หากเป็นตัวแทนของอำนาจเบ็ดเสร็จที่ผูกขาดความจริงและความชอบธรรมไว้ในมือของบุรุษผู้มีอำนาจ ซึ่งใช้ศาสนา การเมือง และกฎหมายมาครอบงำความเป็นหญิง

นอกจากนั้น คำกล่าวของซากียะที่ว่า “ฉันฝังพระเจ้าไว้ริมฝั่งแม่น้ำไนล์” ไม่เพียงเป็นการยอมรับว่า เธอได้ลงมือสังหารบุคคลหนึ่ง แต่คือการประกาศว่า “พระเจ้า” ในรูปแบบที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อกดขี่ผู้หญิงนั้นได้ถูกฝังลงแล้ว โดย “พระเจ้า” ที่เธอกล่าวถึง ไม่ใช่พระผู้เป็นเจ้าตามหลักศาสนาโดยตรง แต่คือภาพแทนของอำนาจเบ็ดเสร็จที่หลอมรวมศาสนา ศีลธรรม และการเมืองเข้าไว้ด้วยกัน และใช้อำนาจนั้นบังคับให้ผู้หญิงต้องนิ่งเงียบและสยบยอมต่อความทุกข์อย่างไม่มีทางเลือก เรือนร่างของซากียะที่เคยทรุดโทรมและถูกทำให้เงียบงัน กลับกลายเป็นเครื่องมือในการต่อต้านอำนาจดังกล่าวอย่างเด็ดขาด การฆ่าผู้แทนของอำนาจจึงไม่ใช่แค่การลงมือฆ่าในเชิงกายภาพ แต่คือการทวงคืนศักดิ์ศรีผ่านร่างกายที่ไม่ยอมจำนนอีกต่อไป ดังนั้น คำกล่าวสุดท้ายของซากียะจึงไม่ใช่เพียงคำพูดแห่งการปลดปล่อยตนเอง แต่คือการประกาศการเขียนเรื่องเล่าชุดใหม่ที่เธอใช้เรือนร่างของตนเองเป็นหมึก และใช้อำนาจของตนเองเป็นปากกา การฆ่า

นายกเทศมนตรีในเหตุการณ์ครั้งนั้นจึงไม่เพียงเป็นการล้มล้างผู้มีอำนาจ หากคือการเขียนความทรงจำ ความเจ็บปวด และการต่อต้าน ผ่านเรือนร่างที่เคยถูกทำให้เงียบงัน ซึ่งบัดนี้ได้กลายเป็นผู้ที่สามารถเปล่งเสียงได้ด้วยตนเอง

การตัดผมกับการปลดแอก: เรือนร่างสตรีกับการตั้งคำถามต่อความเชื่อเรื่อง “เกียรติยศอันสูงสุด” ใน *Memoirs of a Woman Doctor*

มิติของการท้าทายกรอบความคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับผู้หญิง ปรากฏผ่านการรื้อถอนมายาคติและความเชื่อที่ครอบงำสังคมมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะผ่านการเล่าเรื่องที่ตั้งคำถามและต่อต้านโครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่ ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของซัดดาวี ซึ่งใช้เรือนร่างของผู้หญิงเป็นพื้นที่ในการเล่าเรื่องและประกอบสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ไม่เพียงใน *God Dies by the Nile* ซึ่งเผยให้เห็นการต่อต้านผ่านตัวละครหญิง หากยังปรากฏใน *Memoirs of a Woman Doctor* ที่ตัวละครหญิงใช้เรือนร่างของตนเป็นศูนย์กลางในการวิพากษ์ความเชื่อทางศาสนาและกรอบศีลธรรมที่นิยามบทบาทของผู้หญิง กล่าวคือ เธอปฏิเสธการยอมจำนนต่อการถูกกำหนดอัตลักษณ์ความเป็นหญิงเพียงจากรูปลักษณ์ภายนอก และเลือกตัดผมของตนเอง ซึ่งไม่เพียงเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ หากเป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ที่ท้าทายความหมายดั้งเดิมของ “ความเป็นหญิง” ในสังคมอียิปต์ที่เคร่งครัดศาสนา โดยเชื่อมโยงเส้นผมเข้ากับความบริสุทธิ์และคุณค่าของผู้หญิง ภายใต้กรอบความเชื่อทางศาสนาและบรรทัดฐานของระบอบปิตาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ การตัดผมจึงกลายเป็นการประกาศเสรีภาพเหนือเรือนร่างของตน และเป็นการปฏิเสธบทบาทที่ถูกสถาปนาโดยโครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การกระทำดังกล่าวของตัวละครหญิงคือการต่อต้านและปลดแอกตัวเองจากข้อจำกัดทางวัฒนธรรมที่เคยกดทับ และนิยามความเป็นหญิงในลักษณะที่ไม่เปิดพื้นที่ให้กับประสบการณ์ของผู้หญิงอย่างแท้จริง

Memoirs of a Woman Doctor นำเสนอเรื่องราวของตัวละครหญิงซึ่งเกิดและเติบโตขึ้นมาในครอบครัวอียิปต์ที่เคร่งครัดต่อขนบธรรมเนียมและประเพณีดั้งเดิม อย่างไรก็ดี เธอตัดสินใจเลือกเดินบนเส้นทางอาชีพแพทย์ แทนที่

จะยอมจำนนต่อการแต่งงานที่พ่อแม่จัดหาและบทบาทความเป็นแม่ เธอตั้งใจเรียนอย่างไม่ย่อท้อเพื่อทำความฝันให้เป็นจริง นั่นคือการสอบเข้าเรียนแพทย์จนเธอสามารถสอบได้ หลังจากนั้นเธอเริ่มเข้าใจความลึกลับของเรือนร่างมนุษย์ และหลังจากกดทับความปรารถนาของตนเองมานานหลายปี เธอก็เริ่มต้นมีความสัมพันธ์รักหลายครั้ง ซึ่งเปิดโอกาสให้เธอได้สำรวจและเรียนรู้เรื่องเพศของตนในแบบที่เธอเลือกเอง เนื้อเรื่องนำเสนอชีวิตของตัวละครในฐานะสตรีอียิปต์คนหนึ่ง ที่เติบโตขึ้นท่ามกลางสังคมที่กดทับ แต่เธอเลือกที่จะลุกขึ้นต่อต้านค่านิยมเหล่านั้น เริ่มค้นหาความหมายของ “ความเป็นหญิง” และตั้งคำถามต่อความรักในแบบที่เธอต้องการจะเข้าใจด้วยตัวเอง นอกจากนี้ ตั้งแต่ยังเด็ก เธอมักตั้งคำถามต่อกรอบจารีตและความเชื่อที่กดขี่ผู้หญิง ทั้งในแง่ของเรือนร่างและบทบาททางสังคม เธอเลือกท้าทายอำนาจเหล่านั้นอย่างชัดเจน หนึ่งในเหตุการณ์สำคัญคือการตัดผมสั้น ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิเสธความคาดหวังที่สังคมกำหนดให้กับเพศหญิง

ในเรื่องเล่าของซัดดาวี เส้นผมของตัวละครหญิงได้รับการนำเสนอในฐานะองค์ประกอบสำคัญของการสร้างและนิยามตัวตน ไม่เพียงในฐานะสัญลักษณ์ของความงามทางกายภาพ หากยังสะท้อนอิทธิพลของโครงสร้างทางสังคมที่หล่อหลอมการรับรู้และอัตลักษณ์ทางเพศของผู้หญิงอีกด้วย การที่ตัวละครหญิงค่อยๆ ตระหนักถึงความหมายของเส้นผม มิได้เกิดจากการเรียนรู้ด้านความงามเพียงอย่างเดียว แต่คือการเรียนรู้ผ่านบทบาทที่ถูกกำหนดโดยบริบททางวัฒนธรรม ศาสนา และขนบประเพณี ซึ่งแทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของพวกเธอ และก่อให้เกิดความเข้าใจต่ออำนาจที่จำกัดขอบเขตของความเป็นหญิงในสังคมที่พวกเธออาศัยอยู่ ยกตัวอย่างเช่น ในอัตชีวประวัติเรื่อง *A Daughter of Isis* ที่เส้นผมของตัวละครหญิงได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของเกียรติยศ ความงาม และความเหมาะสม ที่เชื่อมโยงและสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องความบริสุทธิ์ของผู้หญิง ตามกรอบสังคม ศีลธรรม และวัฒนธรรม เธอต้องถูกบังคับให้ยืดผมตรงด้วยหลอดโลหะร้อน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นเจ้าสาว เนื่องจากเดิมทีผมของผู้เขียนมีลักษณะที่หยิกหยองและไม่งามสยาย จนญาติฝ่าย

แม่มองว่าเป็นเส้นผมของ “เด็กทาส” (El Saadawi, 2000: 145) และเจ้าบ่าวจะหนีหายไปและไม่ยอมรับ

ในการศึกษาวิเคราะห์การท้าทายอำนาจผ่านการตัดผมของตัวละครซึ่งสะท้อนถึงการปลดแอกหรือการตั้งคำถามต่อความเชื่อทางศาสนา ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงความหมายของเส้นผมในฐานะสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับคุณค่าทางศาสนาและศีลธรรม ซึ่งส่งผลต่อการกำกับบทบาทและสถานะของผู้หญิงผ่านเรือนร่าง โดยหากพิจารณาภายใต้บริบทดังกล่าว เส้นผมของหญิงสาวไม่เพียงเป็นองค์ประกอบของเรือนร่างเท่านั้น แต่ได้กลายเป็นพื้นที่ของการควบคุมกำกับ ผ่านการเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องความบริสุทธิ์ ซึ่งได้รับการสถาปนาให้เป็นหนึ่งในคุณค่าทางศาสนาและศีลธรรม รวมถึงได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามในสังคมที่นับถือศาสนาอิสลาม หรืออาจกล่าวได้ว่า สำหรับผู้หญิงมุสลิม เส้นผมได้รับการสร้างความหมายให้เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ ที่เชื่อมโยงกับหลักความเชื่อทางศาสนา ซึ่งสะท้อนถึงความเคารพและความศรัทธาต่อพระเจ้า (Hoodfar, 2001: 424) นอกจากนี้ หนึ่งในข้อปฏิบัติสำคัญสำหรับหญิงมุสลิมคือการรักษาเส้นผม โดยปกปิดให้มิดชิดหรือเก็บผมให้เรียบร้อย ซึ่งถือเป็นหนึ่งในแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับคำสอนของอัลลอฮ์ และได้รับการยกย่องให้เป็นหลักศีลธรรมที่แสดงถึงเกียรติยศและความประพฤติอันเหมาะสมของสตรีในสังคม ด้วยเหตุนี้ การปฏิบัติตามกรอบความเชื่อดังกล่าวจึงมิได้เป็นเพียงการดำรงอยู่ในกรอบจารีตเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกที่ทำให้โครงสร้างอำนาจทางเพศในสังคมอียิปต์สามารถดำรงอยู่ และได้รับการผลิตซ้ำผ่านหลักศาสนาและศีลธรรมที่กดทับเรือนร่างสตรีอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม ตัวละครหญิงบางคนกลับเลือกที่จะใช้เส้นผมของตนเองเป็นเครื่องมือในการต่อต้านกรอบความเชื่อดังกล่าว พร้อมทั้งปลดแอกตนเองจากโครงสร้างทางสังคมที่จำกัดบทบาทและสิทธิของผู้หญิงไว้ในกรอบแห่งความคาดหวังทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งไม่สอดคล้องกับเจตจำนงเสรีและอัตลักษณ์ที่แท้จริงของพวกเธอ ดังเช่นในนวนิยาย *Memoirs of a Woman Doctor* ที่ตัวละครหญิงตัดสินใจตัดผมของตนเอง เพื่อต้องการก้าวข้ามข้อจำกัดที่แม่และ

สังคมกำหนดขึ้น ซึ่งได้วางกรอบและควบคุมเธอตั้งแต่วันที่เกิดมาวันแรก โดยสำหรับเธอแล้ว เส้นผมที่ยาวหนักอึ้งบนศีรษะเปรียบเสมือนอุปสรรคในการใช้ชีวิตในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การอาบน้ำ การเคลื่อนไหว โดยเธอรู้สึกอึดอัดและรำคาญทุกครั้งเมื่ออากาศร้อน ซึ่งตรงกันข้ามกับพี่ชายที่ไม่จำเป็นต้องไว้ผมยาวเหมือนเธอ ตัวละครหญิงเริ่มตั้งคำถามกับการควบคุมเรือนร่างอย่างเข้มงวดจากแม่ โดยเฉพาะการบังคับให้ดูแลเส้นผมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเธอเปรียบเทียบการควบคุมนี้กับการถูกล่ามโซ่เอาไว้ เพราะเป็นการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก จากสถานการณ์ที่ตัวละครตั้งคำถามต่อแม่กับการกระทำดังกล่าว ไม่เพียงสะท้อนถึงการท้าทายอำนาจแบบปิตาธิปไตยที่แสดงผ่านการควบคุมเรือนร่างและบทบาททางสังคมเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงการปฏิเสธความคาดหวังเดิมและการเรียกร้องสิทธิเหนือเรือนร่างของเธอด้วยเช่นกัน ดังที่เธอครุ่นคิดในใจว่า

> But it was my mother who controlled my life, my future and my body right down to every strand of my hair. Why? Because she'd given birth to me? But why did that give her some special merit?
>
> (El Saadawi, 2019: 16-17)

การปฏิเสธอำนาจของผู้ปกครองและข้อกำหนดของสังคมปิตาธิปไตยที่ใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นข้ออ้างในการควบคุมเรือนร่างของตัวละครหญิง ได้รับการนำเสนอผ่านเหตุการณ์ในวันที่เธอตัดสินใจตัดผมของตนเอง โดยที่ไม่ได้บอกกล่าวแม่ล่วงหน้า ในวันนั้นเธอออกจากบ้านโดยลำพังและเดินไปตามถนนจนกระทั่งพบร้านทำผมสำหรับสุภาพสตรี เธอเดินเข้าไปโดยไม่ลังเล พร้อมตัดสินใจลองตัดผมของตนเอง ในขณะนั้นเธอได้ครุ่นคิดและตั้งคำถามเกี่ยวกับเส้นผมของตนเองว่า นี่หรือคือสิ่งที่แม่ของฉันเรียกว่า "เกียรติยศอันสูงสุด" ดังที่เธอกล่าวว่า "Were these what my mother called

a woman's crowning glory?" (El Saadawi, 2000: 18) และในขณะเดียวกันเธอก็สงสัยว่า ความภาคภูมิใจอันสูงสุดของผู้หญิงเช่นนี้สามารถตัดทิ้งได้ง่ายดายเพียงเพราะจากการตัดสินใจอันชั่ววูบจริงๆ หรือ? "Could a woman's crown fall shattered to the ground like this because of one moment of determination?" (El Saadawi, 2000: 18) การตั้งคำถามของตัวละครหญิงสะท้อนถึงการท้าทายความเชื่อที่ว่า เส้นผมเป็นสิ่งที่แสดงถึงเกียรติยศอันสูงสุดของผู้หญิง รวมถึงเส้นผมซึ่งได้รับการเปรียบเทียบกับมงกุฎที่สะท้อนถึงคุณค่าและสถานะของผู้หญิงในเชิงสัญลักษณ์ ด้วยเหตุนี้ เส้นผมซึ่งเปรียบเสมือนมงกุฎจึงถือเป็นสัญลักษณ์ของเกียรติยศอันสูงสุดและศักดิ์ศรีของตัวผู้หญิง หากพิจารณาในบริบทนี้ การตัดสินใจตัดผมของตัวละครหญิงจึงแสดงถึงการทำลายเกียรติยศและคุณค่าของตนเอง รวมทั้งการไม่แสดงความเคารพและความศรัทธาต่อพระเจ้าและขนบธรรมเนียมประเพณี แม้ว่าเหตุการณ์ในครั้งนั้นสร้างความไม่พอใจอย่างรุนแรงให้กับแม่ จนนำไปสู่การถูกตบหน้าอย่างแรง อย่างไรก็ดี เธอกลับรู้สึกว่า ความท้าทายต่ออำนาจของแม่ทำให้เธอกลายเป็นกำแพงที่ไม่มีความรู้สึกและไร้ซึ่งอารมณ์ และทำให้เธอรู้สึกถึงชัยชนะ กล่าวคือ ความหวาดกลัวที่เคยมีต่อแม่ได้เลือนหายไป และแปรเปลี่ยนเป็นความกล้าหาญที่ก่อตัวขึ้นในจิตใจ เธอตระหนักได้ว่า แม่เป็นเพียงผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่ง และการตบหน้าถือเป็นสิ่งที่รุนแรงที่สุดที่แม่สามารถทำกับเธอได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า การกระทำของแม่ที่บ่งบอกถึงความรุนแรง ไม่ได้ทำให้ตัวละครรู้สึกหวาดกลัวอีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นความรู้สึกของชัยชนะที่เกิดขึ้นในตัวละครหญิงเอง ดังที่เธอได้เล่าถึงเหตุการณ์นั้นเอาไว้ว่า

> For the first time in my life I understood the meaning of victory; fear led only to defeat, and victory demanded courage. My fear of my mother had vanished; that great aura which had made me terrified of her had fallen away. I realized that she was just an ordinary woman. The slaps she delivered were the strongest

thing about her but they no longer scared me -- because they didn't hurt any more.

(El Saadawi, 2000: 19)

เหตุการณ์ทั้งหมดข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการยืนหยัดต่อต้านอำนาจที่กดทับตัวตนของตัวละครหญิงภายใต้กรอบของสังคมปิตาธิปไตยของอียิปต์ กล่าวคือ เส้นผมซึ่งถูกตีความในเชิงสัญลักษณ์และถูกหล่อหลอมด้วยความเชื่อว่า เป็นเครื่องหมายแห่ง "เกียรติยศอันสูงสุด" และ "ความบริสุทธิ์" ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ตัวละครหญิงใช้ในการต่อต้านระบบอำนาจและการบังคับที่สังคมและครอบครัวได้สร้างกฎเกณฑ์และข้อจำกัด โดยเฉพาะในกรณีของแม่ ซึ่งเป็นตัวแทนของการส่งต่อแนวคิดและความเชื่อเหล่านี้ แนวคิดและความเชื่อดังกล่าวได้สร้างความคาดหวังและข้อจำกัดที่ครอบงำตัวละครหญิงตั้งแต่เธอเป็นเด็ก ทั้งในแง่การควบคุมเรือนร่างและการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกของตนเอง จนก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในและความเกลียดชังต่อตัวตนหรือความเป็นผู้หญิงของเธอ อย่างไรก็ตาม เมื่อเธอเริ่มตั้งคำถามกับความเชื่อที่เชื่อมโยงกับคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น เส้นผมที่ตีความว่าเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของ "เกียรติยศอันสูงสุด" สะท้อนให้เห็นว่า ตัวละครต้องการก้าวข้ามข้อจำกัดที่ถูกกำหนดไว้ทั้งจากในครอบครัวและสังคม และสร้างความหมายใหม่ให้กับตัวเธอเอง กล่าวคือ การกระทำของตัวละครหญิง ไม่เพียงแสดงถึงการปฏิเสธอำนาจของแม่ แต่ยังเผยให้เห็นถึงการท้าทายหรือการปลดแอกจากกรอบความเชื่อเดิมที่กดขี่เรือนร่างผู้หญิงในสังคมปิตาธิปไตย

นอกจากนี้ การใช้เรือนร่างเป็นพื้นที่ของการต่อต้านในลักษณะดังกล่าวยังชี้ให้เห็นถึงความพยายามของตัวละครหญิงในการทวงคืนสิทธิในการกำหนดอัตลักษณ์ของตนเอง รวมถึงการประกาศว่า เรือนร่างของพวกเธอไม่ได้เป็นเพียงวัตถุที่สามารถถูกควบคุมหรือครอบงำโดยอำนาจทางศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ การตั้งคำถาม และการนิยามตัวตนใหม่ผ่านการปฏิเสธกรอบความคิดเดิมที่เคยถูกยัดเยียดให้แก่พวกเธอมาเป็นเวลายาวนาน

โดยในบริบทนี้ เธอสามารถเปลี่ยนการกระทำธรรมดาให้กลายเป็นสิ่งที่แสดงถึงเจตนารมณ์อันทรงพลัง และสะท้อนถึงการเรียกร้องสิทธิในการเป็นเจ้าของเรือนร่าง และการมีเสรีภาพในการกำหนดชะตาชีวิตตนเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าความรู้สึกถึงชัยชนะที่เธอได้รับจากการกระทำของตนเองไม่เพียงเผยให้เห็นการปลดปล่อยจากการควบคุมของผู้เป็นแม่เท่านั้น หากสะท้อนถึงการปฏิเสธกรอบสังคมและศีลธรรมดั้งเดิม ที่ผูกมัดตัวตนของเธอมาตลอด ตลอดจนเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ใหม่ที่เธอสร้างขึ้นมาด้วยเช่นกัน การกระทำดังกล่าวถือเป็นตัวอย่างของการเรียกร้องสิทธิในเรือนร่างและการแสดงออกของตนเองอย่างเต็มที่ อันเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การท้าทายต่ออำนาจทางวัฒนธรรมและสังคมที่เคยครอบงำเธอมาอย่างยาวนาน

กล่าวได้ว่า ใน *Memoirs of a Woman Doctor* การใช้เส้นผมของตัวละครหญิงเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเส้นผมของผู้หญิงกับแนวคิดเรื่อง “เกียรติยศ” ซึ่งเป็นกรอบคุณค่าทางสังคมที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อตรึงผู้หญิงให้อยู่ภายใต้อำนาจของค่านิยมและขนบธรรมเนียมที่มีบทบาทในการควบคุมและจำกัดเสรีภาพของพวกเธอ การที่ตัวละครเลือกตัดผมหรือใช้เรือนร่างของตนเองเป็นเครื่องมือในการต่อต้านจึงถือเป็นการท้าทายโครงสร้างอำนาจที่ครอบงำและกำหนดบทบาทของผู้หญิงในสังคม นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้เกิดการตั้งคำถามต่อมาตรฐานความงามและกรอบความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศที่หยั่งรากลึกอยู่ในความเชื่อทางศาสนาและจารีตประเพณี โดยเฉพาะในบริบทของสังคมที่ผู้หญิงถูกนิยามคุณค่าและสถานะผ่านลักษณะทางกายภาพและความประพฤติที่สอดคล้องกับอุดมคติของสังคมชายเป็นใหญ่ ในแง่นี้เรื่องเล่ามีบทบาทสำคัญในการเปิดเผยและท้าทายกลไกของการกดขี่ที่แฝงเร้นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้หญิง โดยเฉพาะในประเด็นที่สังคมมองว่าเป็น “เรื่องปกติ” และไม่อาจตั้งคำถามได้ เช่น แนวคิดที่ว่าผู้หญิงควรต้องรักษาความงามของเส้นผม หรือดำรงตนอย่างสำรวมเพื่อธำรงไว้ซึ่ง “เกียรติ” และ “ศักดิ์ศรี” ตามแบบแผนที่ถูกกำหนดขึ้น

ดังนั้น การเล่าเรื่องผ่านเรือนร่างของตัวละครหญิงใน *Memoirs of a Woman Doctor* ไม่เพียงสะท้อนการควบคุมเรือนร่างของผู้หญิง ผ่านโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในสังคมอียิปต์ แต่ยังเผยถึงบทบาทของเรือนร่างของตัวละครหญิงในฐานะเครื่องมือในการต่อต้านขนบ ท้าทายอำนาจ และช่วงชิงสิทธิในการกำหนดตัวตน กล่าวอีกนัยหนึ่ง *Memoirs of a Woman Doctor* เผยให้เห็นถึงศักยภาพของเรือนร่างในฐานะพื้นที่แห่งการต่อรอง การสร้างความหมายใหม่ของอัตลักษณ์ และการตั้งคำถามต่อหลักความเชื่อที่ยึดถือต่อกันมา ในขณะเดียวกัน หากพิจารณาบทบาทของเรื่องเล่าที่มีเรือนร่างสตรีเป็นศูนย์กลาง เรื่องเล่าดังกล่าวทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำคัญในการเปิดเผยและนำเสนอประเด็นการควบคุมเรือนร่างผ่านโครงสร้างอำนาจที่ดำรงอยู่ นอกจากนี้ ยังเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้เกิดการตั้งคำถามและท้าทายขนบประเพณีที่กดทับผู้หญิง โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับเพศและบทบาทของผู้หญิงในสังคม ด้วยเหตุนี้ การถ่ายทอดประสบการณ์ของตัวละครหญิงที่ต้องเผชิญกับการถูกกดขี่ในสังคมชายเป็นใหญ่ และเลือกใช้เรือนร่างของตนเป็นเครื่องมือในการตั้งคำถามต่ออำนาจเหล่านั้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของวรรณกรรมในการเปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้หญิงได้รับการนำเสนอ ถกเถียง และวิพากวิจารณ์ ภายใต้บริบททางสังคมที่หลากหลาย เรื่องเล่าที่ให้ความสำคัญกับเรือนร่างของผู้หญิงไม่เพียงเป็นการบันทึกหรือถ่ายทอดประสบการณ์เท่านั้น หากเป็นกระบวนการฟื้นคืนเสียงของผู้หญิงที่ถูกทำให้เลือนหายไปจากวาทกรรมหลักด้วยเช่นกัน

เรือนร่างและภาษากาย: พื้นที่แห่งการแบ่งปันประสบการณ์และความรู้สึกร่วมใน *Woman at Point Zero*

เรือนร่างสตรีไม่เพียงเป็นพื้นที่บอกเล่าเรื่องราวหรือประสบการณ์ของผู้หญิง หากยังเป็นเส้นใยที่ถักทอสายสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิง ก่อร่างเป็นชุมชนผ่านประสบการณ์และความทรงจำร่วม โดยเฉพาะเมื่อผู้หญิงต้องเผชิญกับความรุนแรงทั้งทางเรือนร่างและจิตใจ ซึ่งส่งผลให้พวกเธอรู้สึกสูญเสียอำนาจในการควบคุมชีวิตของตนเอง สูญเสียความมั่นใจในตัวตน และตกอยู่ในสภาวะของความ

อ้างว้างและโดดเดี่ยว ท่ามกลางโครงสร้างทางสังคมที่กดทับและตอกย้ำความไร้อำนาจของพวกเธอ ด้วยเหตุนี้ การสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้หญิงเองผ่านประสบการณ์ร่วมหรือความรู้สึกเดียวกันจึงกลายเป็นกระบวนการสำคัญในการกอบกู้อัตลักษณ์ของตนเองกลับคืนมา เรือนร่างจึงมิได้เป็นเพียงวัตถุที่ถูกควบคุมโดยอำนาจทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรมเพียงเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ของการสื่อสารที่ทำให้ผู้หญิงสามารถบอกเล่าเรื่องราวของตนเอง จนนำไปสู่การเชื่อมโยงประสบการณ์ร่วมกันผ่านเรือนร่าง และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่ไม่ได้ถูกกำหนดโดยอำนาจภายนอก แต่เป็นอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจและการให้คุณค่าต่อตัวตนของพวกเธอเอง ในแง่นี้ เรือนร่างสตรีจึงไม่เพียงพื้นที่ของการกดขี่ แต่เป็นพื้นที่ของการต่อสู้ การท้าทาย และการสร้างเสียงของผู้หญิงให้ดังขึ้นผ่านกลุ่มของตน เพื่อให้พวกเธอมีอำนาจในการต่อรองและตั้งคำถามกับโครงสร้างที่พยายามปิดกั้นและลดทอนตัวตนของพวกเธอมาโดยตลอด

แนวคิดเรื่องบทบาทของเรือนร่างสตรีในฐานะพื้นที่ของการสร้างชุมชนของผู้หญิงผ่านประสบการณ์และความรู้สึกร่วมดังที่อธิบายไว้ข้างต้น ได้รับการถ่ายทอดผ่านเฟอร์ดอส (Firdaus) ในนวนิยาย *Woman at Point Zero* เฟอร์ดอสเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงและการกดขี่อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ภายในครอบครัวไปจนถึงสังคมภายนอกที่ควบคุมชีวิต บทบาท และเรือนร่างของเธอ ทว่าภายใต้บริบทของการถูกจองจำและการถูกทำให้ไร้อำนาจ เธอกลับสามารถค้นพบความหมายใหม่ของตัวตนผ่านกระบวนการรับรู้และการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้หญิงคนอื่นๆ ที่ต้องเผชิญชะตากรรมเดียวกัน โดยนับตั้งแต่พ่อและแม่ของเธอเสียชีวิต เฟอร์ดอสต้องอยู่ภายใต้การดูแลของลุง ซึ่งเป็นบุคคลที่เธอเคารพนับถือและไว้วางใจ ทว่าแทนที่จะได้รับการคุ้มครองและดูแลอย่างที่เด็กหญิงคนหนึ่งควรได้รับ เธอกลับถูกนำไปขายเพื่อแต่งงานจากการตัดสินใจของภรรยาของลุง ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเผยให้เห็นบทบาทของผู้หญิงเองในการส่งต่อและค้ำจุนโครงสร้างที่กดขี่เพศเดียวกัน เฟอร์ดอสถูกบังคับให้แต่งงานกับชีก มาห์มูด (Sheikh Mahmoud) ผู้ซึ่งมีอายุราวกับเป็นพ่อ และทำร้ายทุบตีอย่างโหดเหี้ยมภายใต้คราบของผู้นำศาสนาที่คน

เคารพนับถือ จนเธอต้องตัดสินใจหนีออกจากบ้าน ช่วงเวลาหลังจากนั้น เธอต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวและการที่สังคมปฏิบัติต่อเธอราวกับว่าเป็นเพียงวัตถุที่สามารถซื้อขายและตอบสนองต่อความต้องการทางเพศได้ตลอดเวลา จนกระทั่งเมื่อเฟอร์ดอสได้พบกับชารีฟา (Sharifa) สาวสวยวัยกลางคน ที่ประกอบอาชีพโสเภณีและอาศัยอยู่ในอพาร์ตเมนต์หรู ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชีวิต มากกว่าการที่นำพาให้เธอเข้าสู่อาชีพโสเภณี ชารีฟาพาเฟอร์ดอสเข้าไปในห้องพักส่วนตัว และช่วยเธอชำระล้างร่างกาย เปลี่ยนเสื้อผ้า และพรมน้ำหอม บรรยากาศอันเงียบสงบและสัมผัสที่อ่อนโยนของชารีฟาทำให้เฟอร์ดอสรู้สึกผ่อนคลายและยอมเปิดใจคุยกับชารีฟาถึงเรื่องเลวร้ายในอดีตที่ผ่านมา ชารีฟาสื่อสารกับเฟอร์ดอสผ่านการใช้ภาษากาย ซึ่งไม่ทำให้เธอรู้สึกถึงการถูกครอบงำหรือการบังคับ แต่เป็นการปลอบโยนและการใช้พื้นที่เพื่อสร้างบรรยากาศที่ทำให้เธอรู้สึกปลอดภัยพอที่จะพูดถึงอดีตของตนเอง

การสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างชารีฟาและเฟอร์ดอสผ่านอวัจนภาษา การสัมผัส และภาษากาย ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเปิดช่องทางในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ส่วนตัวและเสริมสร้างความเข้าอกเข้าใจระหว่างกันระหว่างผู้หญิง ในสถานการณ์ดังกล่าว ภาษากายไม่เพียงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารหรือแสดงออกแทนคำพูดเท่านั้น หากสะท้อนถึงพลังของการสัมผัสเรือนร่างที่สามารถข้ามพ้นข้อจำกัดของวาทกรรมปิตาธิปไตย ซึ่งมักให้ความสำคัญกับการใช้คำพูดเป็นเครื่องมือหลักในการถ่ายทอดความหมาย หรืออาจกล่าวได้ว่า การสัมผัสทางเรือนร่างระหว่างตัวละครทั้งสองได้เปิดพื้นที่ให้พวกเธอสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การปลดปล่อยเสียงของตนเองที่เคยถูกทำให้เงียบงันภายใต้โครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่ที่คอยกดขี่เธอเอาไว้เรื่อยมา นอกจากนี้ การเชื่อมโยงผ่านประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันยังสะท้อนให้เห็นว่า ความทุกข์ทรมานที่เฟอร์ดอสประสบไม่เพียงเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตัวเธอเองเท่านั้น หากเป็นชะตากรรมร่วมของผู้หญิงคนอื่น เช่นเดียวกับชารีฟาที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงภายใต้โครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย ดังเช่นที่ชารีฟาได้พบกับเฟอร์ดอสเป็นครั้งแรก หลังจากที่เฟอร์ดอสวิ่งหนีจากบายูมิ

(Bayoumi) เพื่อนร่วมงานที่ทำร้ายร่างกายและล่วงละเมิดเธอ จนต้องหลบออกมาและนั่งริมถนนเพียงลำพัง ณ เวลานั้นเอง ชารีฟาซึ่งปรากฏตัวขึ้น ได้กล่าวประโยคหนึ่งที่สะท้อนถึงความเข้าใจในชะตากรรมของตนและของผู้หญิงโดยรวมว่า ผู้ชายทุกคนล้วนเหมือนกัน เราต่างเผชิญชีวิตในแบบเดียวกัน และย้ำด้วยคำพูดที่สะท้อนถึงความไร้ความแตกต่างของผู้ชายที่กระทำความรุนแรงต่อผู้หญิง รวมถึงเอ่ยชื่อของบายูมิเช่นกันว่า “Any one of them, it doesn’t make any difference. They’re all the same, all sons of dogs, running around under various names. Mahmoud [...] Bayoumi.” (El Saadawi, 2007: 55) ทันทีที่เฟอร์ดอสได้ยินชื่อของบายูมิ ปฏิกิริยาของเธอเผยถึงการรับรู้ในประสบการณ์และความรู้สึกร่วมของผู้หญิงที่ต้องเผชิญชีวิตภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้ความคล้ายคลึงกันของเหตุการณ์ที่พวกเธอทั้งสองพบเจอได้กลายเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงการรับรู้ความทุกข์ของกันและกันในเชิงอารมณ์

อย่างไรก็ดี เรือนร่างและภาษากายไม่เพียงสะท้อนการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างสองตัวละครหญิงผ่านการเปลี่ยนประสบการณ์ส่วนตัวให้กลายเป็นประสบการณ์ร่วมเท่านั้น หากยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของเฟอร์ดอสเช่นเดียวกัน กล่าวคือ นอกจากการสัมผัสและอวัจนภาษาจะเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงแล้ว ยังเป็นกระบวนการที่ทำให้เฟอร์ดอสสร้างความหมายใหม่ให้กับตัวตนและกำหนดอนาคตของตนเองได้ ในเหตุการณ์ครั้งนั้น ชารีฟาสอนให้เฟอร์ดอสกล้าที่จะเผชิญหน้ากับชีวิตและมองเห็นคุณค่าของตนเอง อีกทั้งชารีฟายังบอกกับเฟอร์ดอสด้วยว่า ตัวของเฟอร์ดอสนั้นมี “คุณค่า” และ “ราคา” ที่สูงกว่าตัวเธอ เพราะมีวุฒิการศึกษาระดับมัธยม อีกทั้งยังมีอายุน้อยกว่า และมีความเป็นผู้ดีมากกว่า ชารีฟาจึงแนะนำให้เธอใช้สิ่งที่มีในตัวเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการต่อราคากับพวกผู้ชายดังที่กล่าวว่า “You are younger than I am and more cultured, and nobody should be able to come near you without paying twice as much as what is paid to me.” (El Saadawi, 2007: 59) พร้อมทั้งแนะนำให้ตั้งราคาของตัวเองให้สูงเข้าไว้

เพราะนั่นเป็นการท้าทายพวกผู้ชายให้อยากครอบครองสิ่งของที่มีค่า จนทำให้พวกเขายอมจ่ายเงินเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ ดังที่ชารีฟาบอกเฟอร์ดอสว่า “The higher you price yourself, the more he will realize what you are really worth, and be prepared to pay with the means at his disposal.” (El Saadawi, 2007: 58) คำแนะนำของชารีฟาสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างชุมชนของตัวละครหญิง ซึ่งนำไปสู่การกำหนดอัตลักษณ์ใหม่ของเฟอร์ดอสในการนิยามคุณค่าและความหมายของตนเอง ในฐานะผู้หญิงที่ถูกกดขี่มาตลอดชีวิต ตั้งแต่การสูญเสียพ่อแม่ การถูกลุงและภรรยาบังคับให้แต่งงานกับชายชราไปจนถึงการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางร่างกายและจิตใจจากผู้ชายที่แสวงหาผลประโยชน์จากเธอ เฟอร์ดอสไม่เคยมีอำนาจเหนือเรือนร่างตนเอง อย่างไรก็ตาม การแนะนำจากชารีฟาได้เปิดพื้นที่ให้เธอได้ตระหนักถึงอำนาจที่ซ่อนอยู่ในเรือนร่างของเธอเอง และเรียนรู้ว่า เรือนร่างของเธอเองสามารถเป็นเครื่องมือในการต่อรอง แทนที่จะเป็นเพียงวัตถุที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชายเพียงเท่านั้น ในบริบทนี้ คำแนะนำของชารีฟาเป็นการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้หญิง อันนำไปสู่การก้าวข้ามบทบาทดั้งเดิมที่สังคมกำหนด และการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่ทรงพลังและมีอำนาจในการตัดสินชะตาชีวิตของตน

แม้ว่าชารีฟาจะสอนให้เฟอร์ดอสใช้เรือนร่างของตนเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับผู้ชายเพื่อความอยู่รอด แต่เฟอร์ดอสกลับก้าวไปไกลกว่านั้น เธอใช้เรือนร่างไม่เพียงเพื่อสร้างอำนาจเหนือผู้ชายเพียงเท่านั้น แต่เธอเริ่มตั้งคำถามกับโครงสร้างทางสังคมที่บีบบังคับให้ผู้หญิงต้องใช้เรือนร่างของตนเป็นกลไกในการดำรงชีวิต เฟอร์ดอสตระหนักว่า แม้เธอสามารถใช้เรือนร่างของตนในการต่อรองและสร้างอำนาจในระบบชายเป็นใหญ่ได้ แต่อำนาจดังกล่าวก็ยังดำรงและไหลเวียนอยู่ภายใต้กรอบของโครงสร้างที่กดขี่เธออยู่ดี ดังที่เธอกล่าวว่า “Men impose deception on women and punish them for being deceived, force them down to the lowest level [...] and chastise them with menial service for life, or insult, or blows.” (El Saadawi, 2007: 94) สุดท้ายเธอจึงตัดสินใจที่จะต่อต้านระบบนี้ และปฏิเสธการถูกครอบงำเรือนร่างและชีวิตของ

ตนเองอย่างถึงที่สุด ซึ่งได้แก่ เหตุการณ์ที่เธอฆ่ามาซุก (Marzouk) ชายที่ในตอนแรกเสนอตัวเป็นผู้ช่วยเหลือ แต่กลับกลายเป็นผู้แสวงหาผลประโยชน์จากเธอในฐานะแมงดา (pimp) จากสถานการณ์ดังกล่าว การตัดสินใจของเฟอร์ดอสในการปลิดชีวิตมาซุกสะท้อนถึงการต่อต้านเชิงสัญลักษณ์ต่อโครงสร้างอำนาจชายเป็นใหญ่หรือระบอบปิตาธิปไตย ที่กดขี่และควบคุมเรือนร่างของเธอมาโดยตลอด ภายใต้บริบทดังกล่าว การกระทำของตัวละครหญิงเป็นการปลดแอกจากระบบที่กดทับตัวเธอมาอย่างยาวนานอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องการสร้างพลังระหว่างผู้หญิงด้วยกันเอง ดังเช่นการที่ซารีฟาให้คำแนะนำหรือเสนอแนะให้เฟอร์ดอสสร้าง “คุณค่า” และ “ราคา” ให้ตนเอง เผยให้เห็นถึงกลไกการต่อรองและการทวงคืนอำนาจของผู้หญิงผ่านเรือนร่างตัวเอง แม้แนวทางดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้ผู้หญิงสามารถสร้างคุณค่าให้ตนเองได้ ซึ่งสะท้อนถึงหนทางของผู้หญิงในการดิ้นรนเอาชีวิตรอดในระบบที่กดขี่ แต่ท้ายที่สุดแล้วการต่อรองเช่นนี้ยังคงอยู่ภายใต้กรอบคุณค่าที่ตอบสนองต่อความต้องการของเพศชาย อย่างไรก็ตาม สัญลักษณ์ของชัยชนะที่แท้จริงอาจไม่ได้อยู่ที่การเพิ่มราคาสำหรับการต่อรอง หากเป็นการล้มล้างโครงสร้างที่กดขี่พวกเธอไว้ ทว่านั่นย่อมมาพร้อมกับความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นและยากจะหลีกเลี่ยงในกระบวนการปลดแอกเรือนร่างสตรี แต่ก็สะท้อนให้เห็นว่า การโค่นล้มระบบที่กดขี่ผู้หญิงไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย

เมื่อเรือนร่าง “เปล่งเสียง”: จากการสร้างชุมชนของผู้หญิงในตัวบทสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม

แม้เรือนร่างจะเป็นศูนย์กลางของประสบการณ์ชีวิตของตัวละครหญิง ทั้งในฐานะพื้นที่แห่งความเจ็บปวด การถูกกดขี่ หรือการดิ้นรนต่อรองกับอำนาจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นจุดร่วมที่เชื่อมโยงตัวละครเข้าหากันผ่านอารมณ์และความรู้สึกร่วม อันนำไปสู่การก่อรูปของชุมชนเล็กๆ ภายในตัวบท อย่างไรก็ตาม ศักยภาพของเรือนร่างกลับมิได้จำกัดอยู่เพียงในโลกของวรรณกรรมเท่านั้น ตรงกันข้ามยังสามารถขยายขอบเขตออกไปสู่โลกภายนอกในฐานะพื้นที่แห่งการ

เชื่อมโยงที่ทรงพลัง ซึ่งหลอมรวมผู้หญิงที่มีประสบการณ์และความทรงจำร่วมกัน จนก่อให้เกิดชุมชนที่มีพลัง ซึ่งช่วยกระตุ้นการรับรู้ร่วมของผู้หญิง และปลุกพลังในการต่อต้านโครงสร้างอำนาจ โดยหนึ่งในกลไกสำคัญที่เผยให้เห็นศักยภาพของเรือนร่างในการเคลื่อนผ่านจากตัวบทสู่โลกจริง คือ การฟื้นคืนเสียงให้ “เหยื่อ” ของความรุนแรงกลายเป็น “ผู้เล่าเรื่อง” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างพื้นที่ใหม่ให้กับผู้หญิง ในการประกาศความเป็นเจ้าของเรื่องราวของตนเอง เพราะเป็นการเผยให้เห็นศักยภาพของเรือนร่าง ที่ไม่เพียงในฐานะศูนย์กลางของอำนาจและการควบคุม แต่เป็นแหล่งบันทึกประสบการณ์ ความทรงจำ และอารมณ์ความรู้สึก ที่สามารถต่อรองและสั่นคลอนระเบียบอำนาจที่กดทับอยู่ได้

แนวคิดข้างต้นสะท้อนผ่านกรณีของเฟอร์ดอสใน *Woman at Point Zero* นักโทษหญิงที่กำลังรอประหารชีวิตในเรือนจำกานาเตียร์ (Qanatir) และปฏิเสธการให้สัมภาษณ์กับซัดดาวี ซึ่งขณะนั้นกำลังเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อทำวิจัยทางการแพทย์เรื่องอาการทางประสาทในกลุ่มนักโทษหญิง สิ่งที่ทำให้ซัดดาวีรู้สึกว่าเฟอร์ดอสต่างจากนักโทษหญิงคนอื่น คือ เธอปฏิเสธที่จะลงนามในคำร้องขออภัยโทษ แม้จะได้รับความช่วยเหลือจากแพทย์ประจำเรือนจำในการยื่นคำร้องดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในช่วงท้ายของการจองจำ และเป็นช่วงเวลาที่ชะตากรรมของตนยังไม่แน่นอน เฟอร์ดอสตัดสินใจเปิดประตูสู่การสนทนาและถ่ายทอดเรื่องราวของตนเองออกมา ผ่านการบอกเล่าให้ซัดดาวีรับฟัง พร้อมกับเสียงที่เคยถูกปิดกั้นมาเกือบชั่วชีวิตให้ฟื้นคืนอีกครั้ง การตัดสินใจดังกล่าวของเฟอร์ดอสไม่เพียงเป็นการให้ข้อมูล หากเป็นการปลดเปลื้องพันธนาการแห่งความเงียบที่สั่งสมอยู่ในเรือนร่างของเธอมาอย่างยาวนาน เสียงของเฟอร์ดอสจึงเป็นเสียงที่ผ่านการตกผลึกจากบาดแผล ความรุนแรง และการดิ้นรนอย่างต่อเนื่อง ทันทีที่เธอเอ่ยปากเล่าเรื่องราวของตน บรรยากาศอันเงียบงันในห้องกลับกลายเป็นพื้นที่ของการฟื้นคืนอำนาจผ่านเรือนร่าง ซึ่งครั้งหนึ่งเคยถูกทำให้ไร้เสียง

ก่อนที่เฟอร์ดอสจะเริ่มเล่าประสบการณ์ของตนเอง เธอกำชับกับซัดดาวีว่าให้นั่งฟังอย่างสงบ และห้ามแทรกในขณะที่เธอกำลังเล่าเรื่อง ดังที่กล่าวว่า “Let me speak. Do not interrupt me. I have no time to listen to you.”

(El Saadawi, 2007: 9) การเอ่ยถ้อยคำดังกล่าวไม่เพียงเป็นการพูด หากเป็นการประกาศการมีอยู่ของตนในฐานะ “เจ้าของเสียง” ที่ครั้งหนึ่งเคยถูกทำให้เงียบงัน แม้ว่าเฟอร์ดอสจะเคยใช้เรือนร่างของตนเองเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับอำนาจชายมาก่อนหน้า ตั้งแต่การเพิ่มราคาหรือมูลค่าให้กับตนเอง ไปจนถึงการใช้ความรุนแรงอย่างการฆ่ามาซุก ทว่าการที่เธอเลือกจะบอกเล่าเรื่องราวผ่านเสียงของตนในครั้งนี้ เผยให้เห็นอีกขั้นหนึ่งของการประกาศอิสรภาพ ในลักษณะของการเป็นเจ้าของเรื่องเล่าที่สามารถนิยามตัวตนใหม่ได้อย่างอิสระ หรืออาจกล่าวได้ว่าคำกล่าวของเฟอร์ดอสในช่วงต้นของบทสนทนาสะท้อนถึงการเรียกคืนสิทธิของเสียงที่เคยถูกพรากไป การประกาศอำนาจเหนือเรื่องเล่าของตนเอง และการยืนหยัดต่อการปฏิเสธการควบคุม ดังนั้น การเปิดเผยประสบการณ์ผ่านเสียงของเฟอร์ดอสจึงเป็นการยืนยันสิทธิในความเป็นเจ้าของเรือนร่างและเรื่องราวของตน ขณะเดียวกันยังทำหน้าที่ทวงคืนศักดิ์ศรีและอิสรภาพเหนือเรือนร่าง โดยแปรเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ไร้เสียง” ไปสู่ “เจ้าของเสียง” ซึ่งเป็นการพลิกกลับโครงสร้างอำนาจที่เคยกดทับเธอมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน หากพิจารณาภายใต้บริบทนี้ เสียงที่เปล่งออกมานั้นจึงไม่ใช่เพียงถ้อยคำ หากเป็นการแสดงออกทางการเมืองผ่านเรือนร่าง โดยเฉพาะในบริบทของผู้หญิงที่เสียงของพวกเธอมักถูกปิดกั้น การเปล่งเสียงจึงไม่เพียงเป็นการพูดหรือการสื่อสารเท่านั้น หากเป็นการทวงคืนสิทธิเหนือเรือนร่างและการประกาศตัวตนอย่างทรงพลัง ด้วยเหตุนี้เรือนร่างของเฟอร์ดอสนอกจากจะเป็นศูนย์กลางของความรุนแรงแล้ว ยังเป็นพื้นที่ของการสร้างความหมายใหม่ ในฐานะผู้มีสิทธิในการนิยามตัวตนต่อหน้าสาธารณะ

การที่เฟอร์ดอสตัดสินใจเล่าเรื่องของตนเองไม่เพียงเป็นการต่อต้านความเงียบที่กดทับเรือนร่างของเธอมาอย่างยาวนาน หากยังเผยให้เห็นว่า เรือนร่างของเธอนั้นได้กลายเป็นพื้นที่ทางการเมือง (politicized body) ซึ่งไม่จำกัดอยู่แค่ในขอบเขตส่วนตัวอีกต่อไป หากสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานของอำนาจชายเป็นใหญ่ที่พยายามควบคุมเรือนร่างและบทบาทของผู้หญิง ในบริบทดังกล่าวเรือนร่างของเฟอร์ดอสจึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นในการวิพากษ์อำนาจที่เคยกดทับ

เธอ และเมื่อซัดดาวีเผยแพร่เรื่องราวของเฟอร์ดอสต่อสาธารณะ เสียงของเฟอร์ดอสจึงขยายขอบเขตออกไป และกลายเป็นพลังแห่งการวิพากษ์ระบบอำนาจในระดับที่กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เรือนร่างซึ่งเป็นพื้นที่ทางการเมืองยังเป็นจุดเชื่อมโยงอันทรงพลังที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และผ่านองค์ประกอบทางประสาทสัมผัส เช่น สายตาและน้ำเสียง ดังปรากฏในฉากที่เฟอร์ดอสปรากฏตัวต่อหน้าซัดดาวีเป็นครั้งแรก สายตาอันเฉียบคมของเธอทำให้ซัดดาวีรู้สึกราวกับตายไปชั่วขณะ ดังถ้อยคำบรรยายว่า “It was as though I died the moment her eyes looked into mine. They were eyes that killed, like a knife, probing, cutting deep down inside, their look steady, unwavering.” (El Saadawi, 2007: 7) ในทำนองเดียวกัน เสียงของเฟอร์ดอสไม่ได้เป็นเสียงในลักษณะของการเปล่งถ้อยคำ หากเป็นเสียงที่นิ่งสงบ แฝงไว้ด้วยพลังที่เฉือนลึกแต่หนักแน่น ซึ่งสะท้อนแรงต่อต้านที่ก่อตัวอยู่ภายในเรือนร่างของเธอเอง “The voice was hers, steady, cutting deep down inside, cold as a knife. Not the slightest wavering in its tone. Not the smallest shiver of a note.” (El Saadawi, 2007: 7)

สายตาและน้ำเสียงของเฟอร์ดอสได้กลายเป็นช่องทางในการถ่ายโอนพลังงาน ทั้งยังเสมือนเป็นสะพานที่เชื่อมโยงประสบการณ์ของตัวเธอกับการตื่นรู้ภายในของผู้เขียน ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความรุนแรงที่แฝงอยู่ในความเงียบและความนิ่ง กล่าวคือ ดวงตาอันเฉียบคมของเธอ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เขียนรู้สึกราวกับตายไปในชั่วขณะ เผยให้เห็นถึงความกล้าหาญ และพลิกบทบาทจาก “ผู้ถูกมอง” ให้กลายเป็น “ผู้จ้องมอง” อย่างทรงพลัง การสบตาของเฟอร์ดอสจึงไม่เพียงเป็นการเผชิญหน้า หากเป็นการแสดงออกถึงการยืนยันตัวตน ตลอดจนการพลิกกลับบทบาทจากที่เคยถูกจำกัด ในทำนองเดียวกัน น้ำเสียงอันเยือกเย็นและแน่วแน่ของเธอ สะท้อนถึงพลังแห่งความนิ่งที่ไม่เปิดช่องให้ความรู้สึกใดเข้ามารบกวนการเล่า ทั้งแววตาและน้ำเสียงของเฟอร์ดอสภายใต้บรรยากาศอันเงียบงันภายในห้อง ส่งผลทางอารมณ์อย่างลึกซึ้งต่อผู้เขียน ปลุกเร้าให้เธอเกิดความรู้สึกร่วม ที่ไม่ได้เป็นความรู้สึกสงสาร หากเป็นการรับรู้ถึงความกล้าของ

เฟอร์ดอส และความหวาดกลัวที่ซ่อนอยู่ในตนเองด้วยเช่นกัน อารมณ์ที่ก่อตัวขึ้นภายในตัวของผู้เขียนไม่อาจถูกเก็บไว้เป็นเพียงความทรงจำส่วนตัว แต่กลับกลายเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เธอเผยแพร่เรื่องราวของเฟอร์ดอสออกสู่สาธารณะ เพื่อเป็นตัวแทนในการส่งเสียงแทนความอยุติธรรมที่เรือนร่างของเฟอร์ดอสได้ประสบมา โดยภายหลังจากการพูดคุยเสร็จ เสียงของเฟอร์ดอสที่ยังคงก้องอยู่ในหูของผู้เขียน ทำให้เธอไม่อาจเพิกเฉยได้อีกต่อไป เสียงที่ทำให้ผู้เขียนรู้สึกว่าการเก็บเงียบไว้คือการมีส่วนร่วมในการปิดปากผู้ที่ถูกกดขี่ ดังที่ปรากฏในตอนท้ายของเรื่อง ภายหลังจากที่เฟอร์ดอสถูกพาตัวออกไป เสียงของเธอยังคงก้องอยู่ในหูของผู้เขียน เสียงแห่งความกล้า เสียงแห่งความจริง ที่โอบล้อมและสั่นคลอนความจริงอื่นทั้งปวง ดังที่เธอเล่าถึงความรู้สึกว่า

> But her voice continued to echo in my ears, vibrating in my head, in the cell, in the prison, in the streets, in the whole world, shaking everything, spreading fear wherever it went, the fear of the truth which kills, the power of truth, as savage, and as simple, and as awesome as death, yet as simple and as gentle as the child that has not yet learnt to lie.
>
> (El Saadawi, 2007: 114)

การถ่ายทอดเรื่องราวผ่านอารมณ์และประสบการณ์ของเฟอร์ดอสกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อรูปชุมชนของผู้หญิงโลกที่สามจากขอบเขตในตัวบทสู่โลกภายนอก ซึ่งเกิดขึ้นจากการเปิดใจรับฟังความเจ็บปวดและการรับรู้บาดแผลของผู้หญิงด้วยกัน ในสถานการณ์ข้างต้น เฟอร์ดอสไม่ได้เป็นเพียงนักโทษหญิง หากคือประจักษ์พยานแห่งความรุนแรงที่เผยให้เห็นโครงสร้างของความรุนแรงของสังคมอียิปต์ เรื่องเล่าของเธอจึงกลายเป็นเส้นเรื่องหลักที่ถักทอความเจ็บปวดและการต่อรองเข้าด้วยกัน ตลอดจนเป็นแกนกลางของอารมณ์และความรู้สึกที่ผู้เขียนในฐานะแพทย์และผู้สัมภาษณ์หยิบยกมาร้อยเรียงเป็นนวนิยาย *Woman at Point Zero* ตอนจบของเรื่องปิดท้ายด้วยภาพของผู้เขียนนั่งอยู่ในรถของตนเอง

เผชิญหน้ากับคลื่นอารมณ์ที่ถาโถมเข้ามาอย่างไม่ทันตั้งตัว เธอรู้สึกละอายต่อชีวิตที่ผ่านมา ที่ต้องเผชิญกับความจริงที่ไม่สามารถหลบหนีได้ ทั้งความกลัวและการโกหกหลอกลวงที่ห้อมล้อมรอบตัว จนเกิดแรงปรารถนาอยากเหยียบคันเร่งเพื่อบดขยี้โลกทั้งใบให้สลาย ทว่าในห้วงเวลาแห่งความสับสนและพลุ่งพล่านนั้น เธอกลับเลือกที่จะเหยียบเบรกอย่างแรงและหยุดนิ่งอยู่ตรงนั้น พร้อมกับคิดในใจว่า เฟอร์ดอสยังมีความกล้าหาญมากกว่าตัวเธอเองเสียอีก “And at that moment I realized that Firdaus had more courage than I.” (El Saadawi, 2007: 114) การปิดเรื่องข้างต้นเผยให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวของผู้เขียน ซึ่งเป็นผลมาจากการรับฟังและซึมซับความรู้สึกของเฟอร์ดอส ภาวะสะเทือนทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เขียนจึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่ระดับบุคคล หากแปรเปลี่ยนเป็นพลังแห่งการตระหนักรู้ของผู้เขียน และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อรูปชุมชนของผู้หญิงที่เชื่อมโยงกันผ่านเสียง บาดแผล และเรือนร่าง ในบริบทนี้ เฟอร์ดอสจึงไม่เพียงเป็นตัวละครที่มีบทบาทในการเล่าเรื่องเท่านั้น แต่เป็นตัวแทนของหลักฐานแห่งความรุนแรงที่โครงสร้างอำนาจพยายามลบเลือน โดยเปลี่ยนบทบาทของเรือนร่างตนเอง จากเดิมซึ่งเคยเป็นบริเวณของการถูกกดทับข่มเหง และควบคุม ให้กลายเป็นพื้นที่ของการ “เปล่งเสียง” ซึ่งไม่ได้แสดงออกผ่านการใช้ความรุนแรงอย่างโจ่งแจ้ง แต่กลับสถิตอยู่ในความนิ่งที่เฉือนลึก ซึ่งสะท้อนการไม่ยินยอมจำนนอีกต่อไป และเป็นเสียงแห่งการท้าทายการทำให้เงียบที่ดำเนินมาเกือบตลอดชีวิต และยืนยันว่า เรือนร่างของผู้หญิงไม่อาจถูกนิยามจากภายนอก

ดังนั้น ความรู้สึกละอายใจที่ก่อตัวขึ้นภายในตนเอง การรับฟังเรื่องเล่าของเฟอร์ดอส กลายเป็นประตูบานแรกที่นำพาผู้เขียนเข้าสู่การตระหนักรู้ถึงมิติทางการเมืองและอัตลักษณ์ที่ฝังแน่นอยู่ในเรือนร่างของผู้หญิง และผลักดันให้เธอเป็นตัวแทนหรือสื่อกลางในการนำเสียงของเฟอร์ดอสสู่โลกภายนอก โดยขยายพลังของเรื่องเล่าไปสู่พื้นที่สาธารณะ ในบริบทนี้ เรื่องเล่าของเฟอร์ดอสจึงมิได้หยุดนิ่งอยู่แค่บนหน้ากระดาษ หากแผ่ขยายออกไปสู่ภายนอกตัวบท เพื่อให้ผู้หญิงจำนวนมากที่อาจกำลังเผชิญกับสถานการณ์คล้ายคลึงกัน สามารถมอง

เห็นตนเองในเรื่องเล่า และตระหนักว่า ประสบการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่นั้นไม่ได้เกิดขึ้นกับตนเพียงลำพัง หากเป็นสิ่งที่ผู้หญิงอีกหลายคนต้องเผชิญ อันเป็นผลจากโครงสร้างทางสังคมที่กดทับเรือนร่างและชีวิตของพวกเธอเอาไว้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกันผ่านความรู้สึกร่วม ความเข้าใจร่วม และการตื่นรู้ร่วมกัน ทั้งหมดนี้เริ่มต้นจากการใช้เรือนร่างของตนเองเป็นพื้นที่ในการแสดงออก หรือเป็นเรือนร่างที่ “เปล่งเสียง” และท้าทายต่ออำนาจที่กดทับพวกเธอมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

บทสรุป

จากการศึกษาบทบาทของเรือนร่างสตรีในฐานะพื้นที่แห่งอำนาจและการต่อรอง ภายใต้บริบทของประเทศโลกที่สาม พบว่า ในงานเขียนของซัดดาวี เรือนร่างสตรีมิได้ทำหน้าที่เพียงสะท้อนความรุนแรงที่ผู้หญิงต้องเผชิญภายใต้โครงสร้างปิตาธิปไตย หรือการถูกควบคุมโดยสถาบันทางสังคมและอำนาจรัฐเท่านั้น หากยังปรากฏเป็นพื้นที่ของการบอกเล่าเรื่องราวและการถ่ายทอดประสบการณ์จากมุมมองของผู้หญิง โดยให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะเจ้าของเรื่องเล่าและผู้กำหนดความหมายของประสบการณ์ตนเอง การเล่าเรื่องผ่านเรือนร่างจึงกลายเป็นกลวิธีสำคัญที่เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงได้ตั้งคำถามต่อระเบียบอำนาจที่กดขี่พวกเธอ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการต่อรองกับอำนาจที่ควบคุมเรือนร่างภายใต้โครงสร้างทางสังคม ด้วยเหตุนี้ เรือนร่างสตรีจึงเป็นพื้นที่ของการต่อต้าน การต่อสู้ และการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในสังคมที่พยายามพรากเสียงของพวกเธอไป นอกจากนี้ เรือนร่างในงานเขียนของซัดดาวียังทำหน้าที่เชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนบุคคลเข้ากับความรู้สึกร่วมของผู้หญิงที่ต้องเผชิญกับความอยุติธรรมในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน อันก่อให้เกิดชุมชนร่วมของผู้หญิง ที่ตั้งอยู่บนฐานของความทุกข์ ความเจ็บปวด และความหวังร่วมกัน ภายใต้บริบทนี้ ศักยภาพของผู้หญิงในการทวงคืนอำนาจเหนือเรือนร่างของตนจึงมิได้หยุดอยู่เพียงในระดับปัจเจก หากยังขยายออกสู่การเคลื่อนไหวร่วมในระดับสังคม นำไปสู่พลัง

ขับเคลื่อนทางการเมืองที่สามารถท้าทายและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่กดทับพวกเธออย่างเป็นรูปธรรม

ในสังคมชายเป็นใหญ่ งานเขียนมักถูกใช้เป็นเครื่องมือรักษาอำนาจและสืบทอดโครงสร้างการกดขี่ อย่างไรก็ดี *God Dies by the Nile* ได้พลิกบทบาทของงานเขียนให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการต่อต้านและท้าทายอำนาจชายเป็นใหญ่ กล่าวคือ ซัดดาวีใช้เรือนร่างที่เจ็บปวดและบอบช้ำของตัวละครหญิงซึ่งเผชิญทั้งความรุนแรงและการกดขี่ เป็นจุดตั้งต้นของการรื้อถอนอำนาจ ผ่านการเล่าเรื่องที่เปิดเผยมายาคติทางความเชื่อและตั้งคำถามต่อระบบอำนาจชายเป็นใหญ่ ซึ่งฝังรากลึกในศีลธรรม จารีต ความเชื่อ และศาสนา การท้าทายโครงสร้างอำนาจในลักษณะดังกล่าวสะท้อนผ่านสัญลักษณ์ของ “พระเจ้า” ซึ่งในเรื่องหมายถึงนายกเทศมนตรี ผู้เป็นตัวแทนของอำนาจสูงสุดในหมู่บ้าน นอกจากนี้ การนำ “พระเจ้า” ลงมาจากฐานศรัทธาที่เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อมตะ และไม่อาจแตะต้องได้นั้น สะท้อนถึงพลังอันทรงคุณค่าในเชิงการเมืองและการเล่าเรื่อง เพราะเป็นการแทนที่ศูนย์กลางแห่งความเชื่อด้วยเสียงและเรือนร่างของผู้หญิงที่เต็มไปด้วยประสบการณ์แห่งความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน บาดแผล และการไม่ยอมจำนน ดังนั้น กลวิธีการเล่าเรื่องของซัดดาวีจึงไม่เพียงแค่แหวกม่านมายาคติทางศรัทธาเท่านั้น หากยังสร้างประวัติศาสตร์ชุดใหม่ผ่านมุมมองของผู้หญิงที่เคยถูกกดทับ นอกจากนี้ การเล่าเรื่องจากมุมมองของผู้หญิงที่มีประสบการณ์ตรงยังเป็นการต่อรองกับความหมายดั้งเดิมของเรื่องเล่า พร้อมกับนิยามอดีตขึ้นใหม่ เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยุติธรรมยิ่งขึ้นสำหรับผู้หญิง การรับรู้และเข้าใจอดีตผ่านมุมมองที่แตกต่างนี้ ยังช่วยรื้อถอนขนบธรรมเนียมและประเพณีภายใต้อุดมการณ์ปิตาธิปไตยซึ่งเคยกักขังและทำลายตัวตนของผู้หญิงมาอย่างยาวนาน

เช่นเดียวกับตัวละครหญิงใน *Memoirs of a Woman Doctor* ที่ลุกขึ้นตั้งคำถามต่อคุณค่าทางศีลธรรมและกรอบสังคมที่กำหนดและควบคุมเรือนร่างของเธอผ่านข้อบังคับที่เชื่อมโยงกับหลักศาสนา กล่าวคือ สังคมได้สร้างเงื่อนไข

และกฎเกณฑ์ เพื่อกำกับพฤติกรรม มาตรฐานเรือนร่าง และบทบาทของผู้หญิงให้อยู่ภายใต้แบบแผนดั้งเดิมที่ได้รับการสถาปนาไว้ผ่านระบอบปิตาธิปไตย การตัดผมของตัวละครหญิงจึงเป็นมากกว่าการเปลี่ยนแปลงทางรูปลักษณ์ภายนอกของตนเอง หากเป็นการท้าทายอำนาจและแสดงออกถึงการต่อต้านโครงสร้างสังคมที่กดขี่ ลิดรอนสิทธิ และจำกัดเสรีภาพของผู้หญิงผ่านเรือนร่าง ด้วยเหตุนี้ เส้นผมของตัวละครจึงไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นหญิงเท่านั้น แต่ยังกลายเป็นพื้นที่ของการควบคุมและการต่อต้าน ที่ตัวละครหญิงเลือกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองอำนาจและตั้งคำถามต่อกรอบแนวคิดและหลักศีลธรรมที่กดทับเธอมาอย่างยาวนาน หรือกล่าวได้ว่า การใช้เรือนร่างสตรีเป็นศูนย์กลางของเรื่องเล่าเป็นกลยุทธ์ที่ซัดดาวีใช้เปิดพื้นที่ให้ประเด็นที่สังคมพยายามปิดกั้นหรือทำให้เงียบกลายเป็นเรื่องที่สามารถถกเถียงได้ในที่สาธารณะ ผ่านตัวละครหญิงที่เลือกใช้เรือนร่างของตนเองเป็นเครื่องมือในการท้าทายอำนาจ ด้วยเหตุนี้ เสียงของผู้หญิงที่เคยถูกกดทับและไร้พื้นที่ในวาทกรรมหลักของสังคมจึงได้รับการขับเน้นผ่านเรื่องเล่า ดังนั้นเรือนร่างสตรีจึงเป็นพื้นที่ของการเล่าเรื่อง ซึ่งสร้างความหมายใหม่ให้กับเรือนร่างของผู้หญิงในฐานะพื้นที่ของการตั้งคำถามต่ออำนาจและการช่วงชิงอำนาจกลับคืนมา พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์โครงสร้างทางสังคมที่ริดรอนสิทธิ ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการบันทึกและถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้หญิงที่มักถูกทำให้เงียบในวาทกรรมกระแสหลัก

นอกจากนี้ นวนิยาย *Woman at Point Zero* ยังสะท้อนบทบาทของเรือนร่างในฐานะพื้นที่ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงจากหลายหลายภูมิหลัง ผ่านประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกร่วมกัน โดยถ่ายทอดผ่านตัวละครหญิงอย่างชารีฟาและเฟอร์ดอส ในบริบทดังกล่าว เรือนร่างทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่เปิดโอกาสให้ตัวละครทั้งสองสร้างชุมชนร่วมกันบนพื้นฐานของประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน จนก่อให้เกิดสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ลึกซึ้ง โดยแสดงออกผ่านอวัจนภาษาและภาษากาย นอกจากนั้น การร้อยรัดสายสัมพันธ์ระหว่างสองตัวละครผ่านอารมณ์และความรู้สึกร่วม โดยใช้เรือนร่างเป็นสื่อกลางในลักษณะดังกล่าว ยังส่งผลให้เฟอร์ดอสสร้างอัตลักษณ์หรือตัวตนใหม่ได้ และ

ใช้เรือนร่างของตัวเองเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับระบบชายเป็นใหญ่ ดังนั้น การสร้างชุมชนของผู้หญิงผ่านเรือนร่างจึงไม่เพียงเป็นการรวมตัวของผู้หญิงที่มีประสบการณ์การกดขี่ที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น แต่เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างพลังและปลดปล่อยตนจากบทบาทที่สังคมกำหนด นอกจากนี้ *Woman at Point Zero* ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนของผู้หญิงในระดับนอกตัวบท โดยผู้เขียนมีบทบาทในการทำให้เรื่องราวของเฟอร์ดอสกลายเป็นเครื่องมือที่กระตุ้นให้ผู้หญิงที่เผชิญชะตากรรมคล้ายคลึงกันตระหนักถึงพลังในการเปล่งเสียงและแสดงออกถึงความเจ็บปวดและการท้าทาย ผ่านการใช้เรือนร่างเป็นพื้นที่สำคัญในการแสดงออก ทั้งยังมีบทบาทในการผลักดันขบวนการสตรีนิยมในประเทศโลกที่สามที่เชื่อมโยงผู้หญิงจากหลากหลายบริบทเข้าด้วยกัน โดยซัดดาวีไม่ยึดถือแนวคิดสตรีนิยมตะวันตก แต่สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ของผู้หญิงโลกที่สาม ซึ่งเผชิญกับอำนาจในหลายรูปแบบและระดับ ทั้งศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ด้วยเหตุนี้ งานเขียนของเธอจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างขบวนการของผู้หญิงที่สามารถต่อรองและท้าทายอำนาจที่กดขี่ผู้หญิงโลกที่สามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

Ahmed, L. (1992), *Women and Gender in Islam Historical Roots of a Modern Debate*, New Haven: Yale University Press.

Alexander, J. and Mohanty, C. (1997), *Feminist Genealogies, Colonial Legacies, Democratic Futures*, New York: Routledge.

El Saadawi, N. (1983), *Woman at Point Zero*, translated by Sherif Hetata, London: Zed Books.

_____. (1999), *A Daughter of Isis: The Autobiography of Nawal El Saadawi*, translated by Sherif Hetata, London: Zed Books.

_____. (2002), *Walking Through Fire: A Life of Nawal El Saadawi*, translated by Sherif Hetata, London: Zed Books.

_____. (2007), *God Dies by the Nile*, translated by Sherif Hetata, London: Zed Books.

_____. (2015), *The Hidden Face of Eve: Women in the Arab World*, translated by Sherif Hetata, London: Zed Books.

_____. (2019), *Memoirs of a Woman Doctor*, translated by Catherine Cobham, London: Clays.

Hoodfar, H. (2001), "The Veil in Their Minds and on Our Heads: Veiling Practices and Muslim Women", in Castelli, E. (eds.) *Women, Gender, Religion: A Reader*, New York: Palgrave Macmillan.

Katrak, K. (2006), *Politics of The Female Body: Postcolonial Women Writers of the Third World*, New Brunswick: Rutgers University Press.

Leitch, V. et al. (2001), *The Norton Anthology of Theory and Criticism,* New York: W-W-Norton and Company.

Lionnet, F. (1995), *Postcolonial Representations: Women, Literature, Identity*, New York: Cornell University Press.

Moya, P. and García, M. (2000), *Reclaiming Identity: Realist Theory and the Predicament of Postmodernism*, Berkeley: University of California Press.

Ruiz, M. (2012), *Women's Identities and Bodies in Colonial and Postcolonial History and Literature,* Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Shaw, S. (2023). "Activism, Advocacy, and Rebellion: Arab Women Through the Work of Nawal El Saadawi", in Mayor, C. et al (eds.), *Women's Empowerment for a Sustainable Future*, Gewerbestrasse: Springer Cham Publisher.

Were, M. (2021), "The Female Body as a Site of Embodying Personal and Cultural Memories in Nawal El-Saadawi's Autobiographies", *Western African Literary and Cultural Studies*, 1(1): 7-19.

สื่อออนไลน์

Amireh, A. (2021), "Nawal El Saadawi's Intellectual Life Reflected Eight Decades of Arab Society and Culture", *The Conversation*, retrieved 5 February 2025 from https://theconversation.com/nawal-el-saadawis-intellectual-life-reflected-eight-decades-of-arab-society-and-culture-157972

Badran, M. (2022). "Nawal El-Saadawi: A Fearless Feminist Without Borders", *The Wilson Quarterly*, retrieved 5 February 2025 from https://www.wilsoncenter.org/blog-post/nawal-el-saadawi-fearless-feminist-without-borders

Nowaira, A. (2015), "On the Re-Release of Nawal El Saadawi's Books in English: 8 Online Reads", *Arablit & Arablit Quarterly*, retrieved 5 February 2025 from https://arablit.org/2015/10/16/on-the-re-release-of-nawal-el-saadawis-books-in-english-8-online-reads/